

Metsänomistajien päätöksentekotilanteet: kohti uudistuvia metsäsuunnittelupalveluja ja suojelupäätösten tukea

Teppo Hujala, Mikko Kurttila, Katri Korhonen,
Harri Hänninen ja Jouni Pykäläinen

Metlan työraportteja / Working Papers of the Finnish Forest Research Institute
-sarjassa julkaistaan tutkimusten ennakkotuloksia ja ennakkotulosten luonteisia
selvityksiä. Sarjassa voidaan julkaista myös esitelmiä ja kokouskoosteita yms.

Sarjassa ei käytetä tieteellistä tarkastusmenettelyä.

Sarjan julkaisut ovat saatavissa pdf-muodossa sarjan Internet-sivuilta.

<http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/>
ISSN 1795-150X

Toimitus

PL 18, 01301 Vantaa
puh. 010 2111
faksi 010 211 2102
sähköposti julkaisutoimitus@metla.fi

Julkaisija

Metsäntutkimuslaitos
PL 18, 01301 Vantaa
puh. 010 2112
faksi 010 211 2101
sähköposti info@metla.fi
<http://www.metla.fi/>

Tekijät			
Hujala, Teppo, Kurttila, Mikko, Korhonen, Katri, Hänninen, Harri & Pykäläinen, Jouni			
Nimeke			
Metsänomistajien päätöksentekotilanteet: kohti uudistuvia metsäsuunnittelupalveluja ja suojelupäätösten tukea			
Vuosi	Sivumäärä	ISBN	ISSN
2010	40	978-951-40-2264-7 (PDF) 978-951-40-2263-0 (nid.)	1795-150X
Alueyksikkö / Tutkimusohjelma / Hankkeet			
Itä-Suomen alueyksikkö (Joensuu) / Metsä- ja ympäristöpolitiikka 2000-luvulla & Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelman (METSO 2008–2016) ohjauskeinoja ja vaikutusten seuranta tuke- va tutkimus 2009–2016 (MET) / 3521 Metsänomistajien päätöstilanteet ja moniarvoinen päätöksenteon tukeminen & 3525 Metsien monimuotoisuutta edistävä päätöstuki			
Hyväksynyt			
Pasi Puttonen, tutkimusjohtaja, 22.10.2010			
Tiivistelmä			
Tutkimuksessa tarkastellaan, kuinka yleisiä erilaiset metsien käyttöön liittyvät päätöstehtävät ovat met- sänomistajille ja minkälaisia palveluita he kokevat tarvitsevansa päätöstilanteissaan. Lisäksi tarkastellaan omistajien suhtautumista päätösten vaihtoehtoihin, metsäluonnon monimuotoisuuden vapaaehtoisen suojelun toteutustapoihin ja omistajien yhteistoimintaan. Tutkimuksen aineisto kerättiin syksyllä 2009 valtakunnallisen Metsänomistaja 2010 -tutkimuksen metsäsuunnitteluosioon jo aiemmin vastanneille metsänomistajille suunnattuna jatkokyselynä. Kyselyn vastausprosentti oli 59,7 ja käytettävissä ollut ha- vaintomäärä 1 244 metsänomistajaa. Tulokset osoittavat, että seuraavaa vuotta ja koko metsätalaa kos- kevat pohdinnat ovat kaikkein yleisimpiä. Päätöspohdintojen aiheista yleisimpiä olivat mitä metsässä ylipäättään kannattaisi tehdä, missä järjestyksessä toimenpiteitä kannattaa metsässä toteuttaa ja onko nyt hyvä aika tehdä puukauppa. Päätösten muodoista omistajat arvostavat eniten vapaamuotoista keskuste- lua metsäammattilaisen kanssa. 9 % omistajista haluaisi hoitaa kaikkia omistamiaan metsiä monimu- toisuutta korostavilla menetelmillä ja 17 % kohdistaisi mieluiten monimuotoisuuden edistämistoimet tie- tyille kuvioille; lopuille riittää joko metsänhoitosuosituksen taso tai metsälain vaatimusten täyttäminen. Yli 40 % omistajista on periaatteessa valmis suojelemaan monimuotoisen metsikkönsä 20 vuoden mää- räajaksi ja yli 30 % pysyvästi. Yhteensä noin 17 % omistajista on valmis tyytymään täyttä korvausta pie- nempään kompensatioon määräaikaisessa suojelussa ja 9 % pysyvässä suojelussa. Omistajat kokevat monimuotoisessa metsässä erityisesti aidon metsän tuntua ja pitävät sitä talousmetsää parempana riistan elinympäristönä. Tulosten perusteella voidaan päätellä, että taktista metsäsuunnittelmaa eri tavoin yksi- tyiskohtaistavilla operatiivisilla suunnittelupalveluilla voisi olla kysyntää. Suunnittelumenetelmien ke- hittäjien ja palveluntarjoajien olisi jäsennettävä tapoja suositella ja perustella toimenpiteiden ajankohtia metsänomistajille aiempaa tarkemmin. Samoin esimerkiksi puukaupan, suojelusuopimuksen ja sukupol- venvaihdon vaihtoehtoisten toteutustapojen taloudellisia ja ekologisia vaikutuksia vaihtoehtoiskustan- nuksineen olisi syytä sisällyttää tuleviin päätöstuki- ja suunnittelupalveluihin. Tulosten perusteella rapor- tissa hahmotellaan seitsemän uudenlaista palvelukonseptin aihioita metsänomistajille. Jatkossa on tärkeää selvittää markkinatutkimuksen keinoin vaihtoehtoisten palvelutyyppien maksuhalukkuutta tilanteessa, jossa yksityiskohtaisesti kuvatuilla vaihtoehdoilla on realistiset hintalaput. Tulevan kehitystyön tehtävänä on sovittaa täsmennetyt palveluaihiot osaksi laajempia metsänomistaja-asiakkaiden kokonaispalvelu- ja. Monimuotoisuuden suojeluhaluuden tutkimus puolestaan täydentyisi metsäpolitiikan toimivuutta arvioivilla suojelusuopimusprosessien seuranta tutkimuksilla.			
Asiasanat			
kyselytutkimukset, metsien monimuotoisuus, METSO-ohjelma, metsäpalvelut, metsäpolitiikka, vapaa- ehtoinen suojelu, yksityismetsänomistajat			
Julkaisun verkko-osoite			
http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp177.htm			
Yhteydenotot			
Teppo Hujala, Metsäntutkimuslaitos, PL 68, 80101 Joensuu. Sähköposti teppo.hujala@metla.fi			
Bibliografiset tiedot			
Muita tietoja			

Sisällys

1 Johdanto.....	5
1.1 Yksityismetsiin kohdistuvan metsäpolitiikan vaikuttavuushaaste.....	5
1.2 Metsänomistajien päätöstilanteet ja metsäsuunnittelupalvelut.....	6
1.3 Monimuotoisuuden turvaamisen päätöksenteko ja vapaaehtoinen suojele	7
1.4 Metsänomistajien välinen yhteistyö ja vertaisoppiminen.....	8
1.5 Tutkimuksen tavoitteet	9
2 Aineisto ja menetelmät.....	10
2.1 Aineisto.....	10
2.2 Menetelmät	12
3 Tulokset	13
3.1 Metsänomistajien päätöstehtävien yleisyys.....	13
3.2 Monimuotoisuuden turvaaminen omalla tilalla	17
3.3 Metsänomistajien välinen yhteistoiminta	20
4 Ehdotuksia tarvittavista päätöstukituotteista ja -palveluista	24
5 Johtopäätökset	29
Kirjallisuus	31
Liitteet	
Liite 1. Kyselylomakkeen osiot A ja B, joiden tulokset on raportoitu tässä julkaisussa.	34

1 Johdanto

1.1 Yksityismetsiin kohdistuvan metsäpolitiikan vaikuttavuushaaste

Yksityismetsien käyttöön, hoitoon ja suojeluun kohdistuu yhteiskunnan ja puun käyttäjien taholta monenlaisia odotuksia. Teollisuuden ainespuun tarpeen rinnalle on nostettu kunnianhimoinen energiapuun korjuutavoite. Näiden tavoitteiden suuri kansallinen merkitys on viime aikoina näkynyt mm. nopeasti päätetyissä määräaikaaisissa puunmyyntitulojen ja ensiharvennuspuun verohuojennuksissa (Hallituksen esitys... 2008). Metsäbioenergialla on suuri merkitys valtioneuvoston huhtikuussa 2010 sopimassa uusiutuvan energian velvoitepaketissa ja Suomen uusiutuvan energian kansallisessa toimintasuunnitelmassa (NREAP) (Suomen kansallinen... 2010). Samaan aikaan Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden köyhtymistä koetetaan pysäyttää METSO-ohjelmaan sisältyvin vapaaehtoisen suojelun keinoin (Valtioneuvoston periaatepäätös... 2008). Maa- ja metsätalousministeriön keväällä 2010 koordinoima laajahko kansalaiskeskustelu metsien hoidon tulevaisuudesta (Verkkokeskustelu... 2010) osaltaan luotsannee metsälain kokonaisuudistusta kohti monipuolisempia metsänkäsittelymenetelmiä.

Metsänomistajilta odotetaan aktiivisuutta, ja useat organisaatiot koettavatkin aktivoida omistajia eri tavoin olipa tavoitteena sitten tukkipuukauppa, hoidettu nuori metsä tai suojelusopimus. Huoli metsänomistajien passiivisuudesta kuitenkin kasvaa: ikääntyneestä metsänomistajakunnasta yhä harvempi on taloudellisesti riippuvainen metsätuloista. Lisäksi yleistynyt epätietoisuus oman metsänomistuksen tavoitteista jarruttaa omistajien päätöksiä konkreettisista toimenpiteistä (Hänninen ym. 2010). 2000-luvun tutkimuksissa on havaittu, etteivät omistajat oma-aloitteisesti eivätkä myöskään metsäpolitiikan keinovalikoiman (esim. metsäsuunnittelu ja -neuvonta) avustuksella ole kaikilta osin saavuttaneet toivotunlaista aktiivisuuden tasoa (Niskanen 2005, Korhonen ym. 2006, Hokajärvi ym. 2009). Tilanteeseen ollaan reagoimassa mm. kehittämishankkeella metsätilojen koon ja rakenteen parantamiseksi (<http://www.metla.fi/hanke/7362/>), sekä kehittämällä jokaiselle metsänomistajalle maksutta toimitettava metsävaratiedote. Metsäkeskusorganisaation meneillään oleva uudistaminen toimii samansuuntaisesti: eriyttämällä asiakasrahoitteinen toiminta viranomaistoiminnasta pyritään toiminnan järjeistämiseen sekä metsäpolitiikkaa alueilla vaikuttavammin toteuttavaan organisaatorakenteeseen.

Yhteistä yksityismetsiin kohdistuville metsäpolitiikan keinoille on ainakin vaikuttavuushakuisuus. Keinojen on oltava kansantalouden tasolla nettovaikutukseltaan tehokkaita, mutta ennen kaikkea niiden on oltava oikein kohdennettuja eli tavoiteltuihin vaikutuksiin johtavia. Vaikuttavuuden aikaansaaminen voi parhaimmillaankin olla melko hidasta. Esimerkiksi suuremman tilakoon on ajateltu johtavan ammattimaisempaan metsien käyttöön, mutta tilakoko ei tutkimusten mukaan vaikuta hakkuumääriin pinta-alaa kohden vaan enemmänkin puukauppojen säännöllisyyteen ja tiheyteen ja sitä kautta viiveellä omistajien osaamiseen, hintaneuvotteluasemaan ja metsätalouden kannattavuuteen (Favada et al. 2009, Hänninen ym. 2010). Nopeampi keino aikaansaada suurempia leimikoita ja laajempia suojelukohteita voisi olla kannusteiden luominen tilanrajat ylittävälle yhteistoiminnalle, esimerkiksi niin sanottua kasaamisbonusta muistuttavia keinoja kehittämällä (Kurttila ym. 2005). Monimuotoisuuden turvaamiseen liittyviä esimerkkejä politiikkakeinojen hitaahkosta vaikuttavuudesta ovat metsänomistajien tietämys säästöpuiden merkityksestä ja metsäammattilaisten käytännöt monimuotoisuuskohteiden rajaamisessa ja käsittelyssä, joiden suhteen parannuksia on tapahtunut verrattain hitaasti (Hänninen ja Kurttila 2007, Primmer ja Karppinen 2010).

Onkin ennakoitavissa, ettei mikään käytännössä toteutettavissa oleva yksittäinen politiikkakeino ole riittävä aikaansaamaan haluttua aktiivisuutta ja siitä seuraavia vaikutuksia, vaan tarvitaan useita rinnakkaisia keinoja. Esimerkiksi kaikille yksityismetsänomistajille maksutta lähetettävä metsävaratiedote ei välttämättä lisää omistajien tietoja omasta metsästä ja sen tarjoamista mahdollisuuksista, ellei omistajan motivoitumista metsäasioihin samaan aikaan tueta muilla keinoilla. Kaiken kaikkiaan niin toimivien politiikkakeinojen kuin tarjottujen palvelujenkin olisi oltava metsänomistajien näkökulmasta ymmärrettäviä sekä houkuttelevia tavalla joka aktivoi omistajia haluamaan palveluja ja tekemään toivotunlaisia metsien käyttöön liittyviä päätöksiä.

1.2 Metsänomistajien päätöstilanteet ja metsäsuunnittelupalvelut

Rakenteeltaan ja laatimisperiaateiltaan hyvin samanlaisen metsäsuunnitelman on pitkään oletettu palvelevan laajan omistajajoukon päätöstukitarpeita. Omistajat ovatkin olleet palautekyselyjen mukaan hyvin tyytyväisiä metsäsuunnitelmiinsa ja saamaansa asiakaspalveluun. Silti korkeintaan 10 vuotta vanha metsäsuunnitelma on vain noin 45 prosentilla omistajista (Kurttila ym. 2010). Suunnitelman tilanteet omistajat eivät hekään välttämättä hyödynnä suunnitelmiaan päätöksenteossa tai toimi suunnitelmien ehdotusten mukaisesti (esim. Niskanen 2005, Hujala ym. 2007), ovathan suunnitelman toimenpide-ehdotukset vain neuvonnallisia eivätkä välttämättä aina sopuisuudessa omistajan tavoitteiden tai resurssien kanssa. Metsäsuunnittelun palvelevuuden parantamiseksi olisi siis tarkemmin paneuduttava omistajien erilaisiin päätöksentekotilanteisiin ja mietittävä minkälaista ja miltä osin nykyisestä poikkeavaa päätöstukea niissä tarvittaisiin (ks. Saramäki ym. 2003, Tikkanen ym. 2007).

Yksinkertaisin tapa tutkia yksityismetsänomistajien päätöksentekoa on tarkastella toteumia metsässä ja niistä koostettuja tilastoja. Tätä kautta pystytään kuvailemaan asiointilaa ja metsänomistajien käyttäytymistä sekä rakentamaan esim. empiirisiä puuntarjontamalleja (esim. Dennis 1988). Lisäksi tarvitaan tietoa omistajien päätöksenteossaan soveltamasta logiikasta ja päätöksiin vaikuttavista tekijöistä, joita Suomessa ensimmäisten joukossa on selvittänyt Hahtola (1973). Systemaattinen metsänomistajien seurantatutkimus alkoi Suomessa 1970-luvulla ja on jatkunut 2010-luvulle saakka (Järveläinen 1978, Hänninen ja Karppinen 2010). Tänä aikana omistajien päätöksentekoa on lähestynyt mm. Karppinen (1998) tutkimalla arvoja ja tavoitteita ja Hujala (2009) tutkimalla päätöksentekostrategioita. Lisäksi Leskinen ym. (2009) ovat jäsentäneet päätöksenteon luonnetta sopeutuvan päätöstuen näkökulmasta. Varsinainen yksityismetsänomistajien päätösaieisiin ja päätösten tekemiseen paneutuva tutkimus odottaa kuitenkin yhä tekijöitään.

Päätösongelma (decision problem) on formaalin logiikan ja tietojenkäsittelyn määritelmän mukaan kysymys, johon systemaattisen haun jälkeen löytyy yksikäsitteisesti joko myöntävä tai kieltävä vastaus (Algorithms and Theory of... 1999); se ei siis tarkoita päätöksenteossa esiintyvää hankaluutta tai ongelmallisuutta. Metsänomistajalla tällainen voisi tyypillisesti olla: ”Teenkö puukaupan vai enkö tee?” Tieto tällaisesta päätösongelmasta ei kuitenkaan vielä paljoakaan auta palveluntarjoajaa, jota kiinnostavat myös päätökseen liittyvät tavoitteet, rajoitteet, reunaehdot ja kyseessä olevan metsäalueen ominaisuudet. Voisikin olla johdonmukaisempaa puhua päätösongelman sijaan päätöstehtävästä ja -tilanteesta. Päätöstehtävä sisältää kohteen ja/tai asian, johon haetaan selvennystä, esimerkiksi puronvarren suojelu tai kasvatusmetsän energiapuuharvennus. Päätöstilanne puolestaan kuvaa omistajan päätösongelman ratkaisemisen lähtökohtaa, joka johtaa tiettyyn suunnittelun lajiin. Omistajalla voi olla selkeä tietotarve aiemmin opitun päätössäännön soveltamiseksi (esim. kuvion puuston määrän selvittäminen tms. tiedot suunnittelualueen tarjoamista mahdollisuuksista), oppimistarve (omistaja haluaa neuvontaa käsittelyvaihtoehtoista ja nii-

den vaikutuksista muodostaakseen selkeät konkreettiset vaihtoehdot eli muotoillakseen päätösongelman) tai halu puun myyntiin tai metsänhoitotöihin (mielessä konkreettinen toimenpide, jonka täsmällinen toteutustapa pitää suunnitella).

Edellä kuvattuja tilanteita vastaavat suunnittelun lajit ovat informatiivinen suunnittelu, neuvonnallinen suunnittelu ja toimenpidesuunnittelu. Suunnitteluote puolestaan kertoo, miten suunnittelupalvelu käytännössä toteutetaan. Metsänomistajan haluamaan suunnitteluotteeseen vaikuttaa päätöksentekoympäristö, joka Hujalan (2009) mukaan koostuu senhetkisestä omistajuuden vaiheesta, metsän roolista arjessa, käytössä olevasta metsätietämyksestä, ajasta ja työvoimasta sekä tarjolla olevista metsäpalveluista. Metsäsuunnittelupalvelujen tarjoajien tehtävänä on tunnistaa omistajien päätöstehtävät ja -tilanteet ja sovittaa palvelut eli tarjolla olevat suunnittelun lajit ja otteet niihin sekä omistajan päätöksentekoympäristöön. Ihanteellisessa tilanteessa lopputuloksena on metsänomistajan ja metsäpalvelun tarjoajan yhteinen, jaettu ymmärrys metsästä ja sen tulevan käytön periaatteista (Hokajärvi ym. 2010). Tämä jaettu ymmärrys voi parhaimmillaan johtaa pitkäaikaiseen, molemminpuolista luottamusta henkivään asiakassuhteeseen. Tällaisessa asiakassuhteessa metsäsuunnittelu ei enää ole erillinen palvelu, vaan suunnittelun ja päätöstuen menetelmiä sovelletaan tilanteen ja tarpeen mukaisesti osana kokonaispalvelua.

1.3 Monimuotoisuuden turvaamisen päätöksenteko ja vapaaehtoinen suojelu

Vuoden 1997 alusta voimaan tullut uusi metsälaki asetti konkreettisia normeja monimuotoisuuden huomioimiselle metsien käsittelyssä. Koska kyseessä olivat lain määrittämät vähimmäisvaatimukset, vaikutukset omistajien päätöksentekoon tai sen tukemiseen olivat pieniä. Myös metsäsertifoinnin kriteerit ja Tapion laatimat metsänhoitosuositukset sisältävät monimuotoisuuden turvaamiseen liittyviä suosituksia, jotka molemmat ylittävät metsälain vaatimukset. Koska näiden noudattaminen on tilatasolla vapaaehtoista, ovat omistajat soveltaneet niitä vaihtelevasti ja esimerkiksi säästöpuita on joissain tapauksissa korjattu hakkuualueilta (esim. Hänninen ja Kurttila 2007). Monimuotoisuuden turvaamisessa on lisäksi useimmiten noudatettu suositusten mukaisia (vähimmäis)tavoitteita, mistä kertoo mm. yksityismetsien luonnonhoidon laadun seurannan tulos: vuoden 2008 uudistusaloille oli jätetty eläviä säästöpuita keskimäärin 2,8 kuutiometriä (10 puuta) ja kuollutta puuta 1,2 kuutiometriä hehtaarille (Metsätilastollinen vuosikirja 2009, s. 81). Tämä johtunee ainakin osin siitä, että käytännössä päätös hakkuualueen säästöpuista on jäänyt toimenpiteen toteuttajalle.

METSO-ohjelman kokeiluhankkeiden tulokset (Syrjänen ym. 2006), jotka tukevat muidenkin viimeaikaisten tutkimusten tuloksia (esim. von Boehm 2008, Laitila ym. 2009), osoittavat, että monet omistajat ovat aidosti kiinnostuneita monimuotoisuuden turvaamisesta omissa metsissään yli metsälain vaatimusten. Metsänomistajien kiinnostusta lisää kohteiden suojelusta maksettava rahallinen korvaus. METSO-ohjelman laajeneminen ja kohteiden hankintaan varatun rahamäärän kasvu tarkoittaa, että entistä useammalla omistajalla on käsissään uudenlaisia mahdollisuuksia avaava metsien käytön päätöstehtävä: hakatako vai suojella omalla tilalla sijaitseva monimuotoisuuden kannalta arvokas metsäalue. Tätä päätöksentekoa varten mm. metsäkeskukset ja metsänhoitoyhdistykset tarjoavat monimuotoisuuteen painottuvaa metsäneuvontaa. Tämänkaltaisella neuvonnalla ei ole kuitenkaan yhtä pitkiä perinteitä kuin puuntuotantopainotteisella neuvonnalla, ja neuvontakäytännöt sekä organisaatioiden työnjako ovatkin vielä muotoutumassa.

Ainakin aluksi suojelusopimusneuvonta on ollut eriytynyttä muusta metsien käyttöön liittyvästä neuvonnasta: monimuotoisuusasioissa omistajat on ohjattu usein ottamaan yhteyttä asiaan erityisesti kouluttautuneeseen vastuuhenkilöön. Kohteesta ja suojelutyypistä (määräaikainen/pysyvä) riippuen kysyjä on ohjattu joko metsäkeskuksen tai ELY-keskuksen asiantuntijan luokse, joskin monimuotoisuustietämyspohja metsäammattilaisten joukossa laajenee koko ajan (Primmer ja Karppinen 2010). Esimerkiksi metsäsuunnittelijat saattavat puustotietojen inventoinnin yhteydessä tunnistaa METSO-ohjelmaan sopivia kohteita ja kertovat niistä ja niiden suojelemiseen liittyvistä mahdollisuuksista omistajille.

Metsänomistajien monimuotoisuuteen liittyvä päätöksenteko erityisesti metsäsuunnittelupalvelujen ja -laskelmien kehittämiseen liittyen onkin varsin ajankohtainen mutta toistaiseksi melko vähän tutkittu aihe. Toki erilaisia tutkimuksia esim. metsäomistajien suojeluhalukkuuteen ja kohteiden tarjontaan liittyen on tehty varsin runsaasti (esim. Horne 2006, Horne ym. 2004 & 2009, Kumela ja Koskela 2006, Koskela 2010). Sen sijaan varsinaista päätöksentekoprosessia, päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä ja päätöstuen tarpeita ei ole juuri selvitetty. Metsäsuunnittelun näkökulmasta kyseessä on tilatason tai koko omistajan talouden tasolla vaikuttava päätösongelma, jossa omistajan metsien merkitys, niiden käytön tavoitteet samoin kuin koko tilan tuotantomahdollisuudet vaikuttavat kohteen tulevan optimaalisen käsittelyn valintaan sekä optimikäsittelystä poikkeamisesta aiheutuvaan vaihtoehtoiskustannukseen (esim. Kurttila ym. 2008). Tätä varten olisi kehitettävä uudenlaisia suunnittelusovelluksia, joiden avulla voidaan tehdä erilaisia päätöksentekoa tukevia laskelmia (ks. Store ja Heino 2005). Samoin tarvitaan uudenlaisia suunnittelun lopputuotteita ja palveluita niille omistajille, jotka haluavat erityisesti panostaa monimuotoisuuden turvaamiseen koko tilalla tai tietyissä osissa tilaansa (esim. von Boehm 2008, Kurttila ym. 2008 & 2010, Hujala ym. 2010).

1.4 Metsänomistajien välinen yhteistyö ja vertaisoppiminen

Metsänomistaja 2010 -tulosraportin mukaan tavoitteiltaan epätietoisten metsänomistajien osuus on kasvanut 1999–2009 kymmenestä neljääntoista prosenttiin (Hänninen ym. 2010). Epätietoisuuden yleistyessä ja metsänomistajien metsäsuhteen heikentyessä omistajien keskinäisestä yhteistoiminnasta voisi olla apua. Yhteistoiminnan syvyyttä on kuitenkin tarkkaan harkittava, sillä aiempien vuosikymmenten kokemusten mukaan suomalaiset metsänomistajat eivät välttämättä ole halukkaita jakamaan yksityiskohtaisia tietoja koko metsäomaisuudestaan naapurien kanssa. Tämän ei kuitenkaan pitäisi estää tilanrajat ylittävien hankkeiden suunnittelua ja toteutusta, mikäli käsittelyssä on kerrallaan esimerkiksi vain osa tilasta ja sen metsävaratiedoista.

Yhteistyöhön kannustamista tukevat rohkaisevat kokemukset Pohjois-Amerikasta, missä omistajien yhteistyöverkostot edistävät omistajien oppimista ja kustannustehokasta, maisematason vaikutukset huomioon ottavaa metsänhoitoa (Rickenbach 2009). On kuitenkin huomattava, että näiden kokemusten mukaan vertaisoppiminen ei voi kokonaan korvata ammattilaisen tarjoamia palveluja: mentor- tai kollegaomistajan neuvot ja kokemukset voisivat Suomessa parhaiten sopia täydentämään niukoin resurssein toimivia ammattilaispalveluja.

Vertaisoppimisesta on selviä viitteitä esimerkiksi suomalaisilla Internetin keskustelupalstoilla (Pasma 2010) ja päätöksenteon tutkimustuloksissa (Hujala ja Tikkanen 2008); myös Suomen oloissa vertaisoppimiseen ja omistajien yhteistoimintaan perustuvat toimintamallit voisivat tilkitä pirstaloituvaa neuvontakenttää ja edistää metsänomistajien sosiaalisen identiteetin kehittymistä sekä metsän sijaintipaikkakunnan että oman asuinpaikkakunnan yhteisöihin integroitumista.

Toistaiseksi metsänomistajien välisestä konkreettisesta yhteistyöstä ja omistajien keskinäisestä vapaamuotoisesta viestinnästä tiedetään varsin vähän, sillä suomalaisen mallin mukaiset metsänomistajien yhteenliittymät, metsänhoitoyhdistykset, toimivat enimmäkseen edunvalvonta- ja asiantuntijapalvelumallin mukaisesti ilman että yhteistoiminnassa tarvitsisi olla suoraan yhteydessä toisiin omistajiin. Kuitenkin esim. metsänomistajakurssit, lannoitus- tai bioenergiankorjuunäytökset, metsävero- ja sukupolvenvaihdosillat sekä muut teemapäivät ja metsätaitokilpailut tarjoavat foorumeita omistajien vapaamuotoiselle kanssakäymiselle, joka vähintään voi johtaa ajatustenvaihtoon, vertaisoppimiseen ja kenties myös yhteishankkeisiin.

1.5 Tutkimuksen tavoitteet

Metsäsuunnittelukentässä tapahtunee lähivuosina suurehkoja muutoksia ainakin metsävaratietojen keruun ja jalostamisen käytännöissä sekä omistajille tarjottavissa suunnittelupalveluissa ja -tuotteissa. On mahdollista, että muutoksia tapahtuu myös toimijakentän työnjaossa. Tästä syystä on perusteltua selvittää suomalaisten yksityismetsänomistajien metsien käyttöön liittyvää päätöksentekoa irrallaan nykyisin käytössä olevista suunnittelutuotteista (vrt. Kurttila ym. 2010). Houkuttelevien palvelujen kehittämistä varten tarvitaan tietoa omistajien arjessa esiintyvistä kysymyksistä ja metsään liittyvistä konkreettisista päätöksistä.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, kuinka yleisiä erilaiset päätöstehtävät ovat metsänomistajille ja minkälaisia palveluita he kokevat tarvitsevansa päätöstilanteissaan. Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä oli Leskisen ym. (2009) päätöstilanteiden jäsenitys, jota sovellettiin kyselylomakkeen laadinnassa. Lisäksi erityistä huomiota kiinnitettiin monimuotoisuuden turvaamiseen liittyviin päätöstehtäviin metsäsuunnittelun näkökulmasta sekä omistajien yhteistoiminnan kokemuksiin ja valmiuksiin erilaisissa tilanteissa. Aiemmissa tutkimuksissa yksityismetsänomistajien valmiuksia monimuotoisuuden turvaamiseen on selvitetty enemmän suojelumahdollisuuksien tiedostamisen (esim. Kumela ja Koskela 2006, Koskela 2010) sekä kohteiden tarjontapotentialin näkökulmasta (esim. Horne ym. 2004). Tämän tutkimuksen metsäsuunnittelunäkökulma tarkoittaa esimerkiksi monimuotoisuuden huomioimisen mittakaavaa omissa metsissä sekä päällekkäiskäytön näkökulmaa eli sitä, mitkä muut tavoitteet korreloivat omistajien mielestä positiivisesti monimuotoisuuden kanssa. Tutkimuksen tulosten toivotaan auttavan käytännön toimijoita suunnittelutuotteiden ja -palveluiden kehittämisessä metsänomistajille.

2 Aineisto ja menetelmät

2.1 Aineisto

Tutkimuksen perusjoukon muodostivat yhden kunnan alueella saman tai samojen luonnollisten henkilöiden, kuolinpesien ja verotusyhtymien omistamat vähintään viisi hehtaaria metsämaata sisältävät metsätilakokonaisuudet. Tämän tutkimuksen kohdejoukon muodostivat aiemman Metsänomistaja 2010 -kyselyn (tarkemmin Hänninen ym. 2010) metsäsuunnitteluosioon keväällä 2009 vastanneet 2 107 metsätilan omistajaa (Kurttila ym. 2010). Vastanneista seitsemän asui ulkomailla, joten heidät poistettiin otoksesta. Jäljelle jääneille 2 100 metsätilan omistajalle lähetettiin suomenkielinen postikyselylomake (Liite 1) lokakuun 2009 lopussa samaan osoitteeseen, johon aikaisempikin kysely oli lähetetty. Noin kolmen viikon päästä kaikille siihen mennessä vastaamattomille lähetettiin uudelleen sama lomake.

Postikyselylomakkeita palautui yhteensä 1 313. Osa lomakkeista palautui suoraan postista, sillä kyseistä henkilöä ei löytynyt (4 kpl). Osa metsänomistajista palautti lomakkeen tai oli yhteydessä puhelimitse ilmoittaen luopuneensa tilan omistuksesta (8 kpl) tai omistajan ilmoitettiin kuolleen (4 kpl). Metsätilan omistajat, joiden lomake palautui jollakin edellä mainituista tavoista, eivät kuuluneet enää tutkimuksen otokseen, jolloin otoskoko supistui 2 084 metsänomistajaan. Lomakkeen palauttaneista 53 palautti täysin tyhjän lomakkeen. Heidä ei laskettu vastausprosenttiin ja katoanalyysissä heidät luettiin kuuluvaksi katoon. Näin ollen hyväksytyjä vastauksia oli 1 244 (kuva 1) ja lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 59,7 prosenttia.

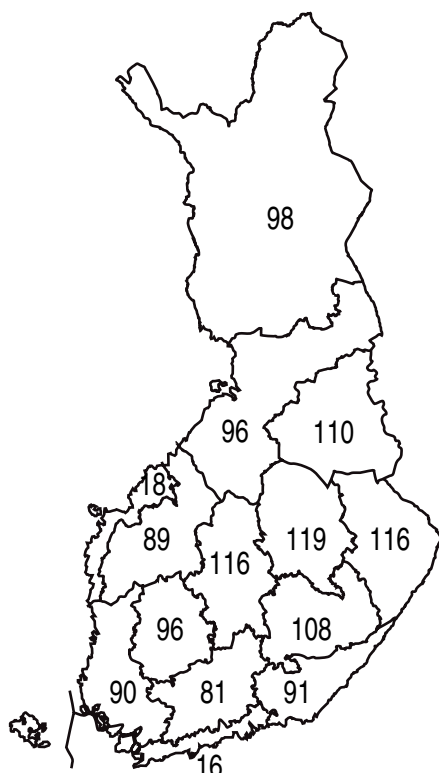
Katoanalyysissä verrattiin tähän kyselyyn vastanneiden ja vastaamatta jättäneiden taustatietoja. Katoanalyysi tehtiin painottamattomaan aineistoon. Erillistä katokyselyä ei tehty, sillä tähän kyselyyn vastaamattomien taustatiedot pystyttiin selvittämään Verohallinnon tietojen sekä edellisen kyselyn tulosten perusteella. Katoanalyysissä selvisi, että ruotsinkieliset (6 % otoksesta) sekä Rannikon metsäkeskuksen alueella tiloja omistavat metsänomistajat (nämä ryhmät korreloivat keskenään) olivat aliedustettuina vastaajien keskuudessa, mikä selittynee sillä, että kustannus- ja aikataulusyistä lomaketta ei käännetty ruotsin kielelle. Naiset (25 % otoksesta) olivat vastanneet kyselyyn miehiä huonommin, ja lisäksi kyselyyn vastanneilla oli enemmän metsää ja suuremmat ansiotulot ($0,01 < p < 0,05$) kuin vastaamattomilla. Vastanneissa oli myös enemmän eläkeläisiä ja vähemmän yrittäjiä sekä perikuntia kuin vastaamattomissa ($0,01 < p < 0,05$).

Tulosten taustamuuttuja-analyysiä varten vastaajajoukolle laskettiin myös 22 väittämävastaukseen perustuva metsänomistuksen tavoiteryhmittely (Karppinen 1998, Favada ym. 2009), sekä 14 väittämävastaukseen perustuva päätöksentekijäryhmittely (Hujala ym. 2009), jotka määritettiin pääkomponenttianalyysiin ja K-means -ryhmittelyanalyysin avulla (ks. tarkemmat kuvaukset Hännisen ym. (2010) sekä Kurttilan ym. (2010) raporteista). Tämän kyselyn vastaajajoukon jakautuminen näihin ryhmiin on esitetty taulukossa 2.

Käytetyt painokertoimet, joilla tämän kyselyn vastaukset yleistetään kattamaan koko metsänomistajakuntaa, ottavat huomioon sekä otantasuhdekorjauksen että aikaisemmassa kyselyssä havaitun aliedustuksen peltoalan omistuksessa ja tilan sijaintikunnassa asumisessa (Kurttila ym. 2010, Hänninen ym. 2010). Kyselyn omistajien taustapiirteet vastaavatkin Metsänomistaja 2010 -kyselyn luomaa kuvaa metsänomistajakunnasta melko hyvin (taulukko 1). Tuloksia tulkittaessa on kuitenkin huomioitava, että ruotsinkieliset ja naiset ovat tuloksissa aliedustettuina, koska näitä koskevaa painotusta ei tehty.

Taulukko 1. Tutkimukseen vastanneiden omistajien taustapiirteet verrattuna Metsänomistaja 2010 -kyselyyn vastanneiden omistajien taustapiirteisiin (Kurttila ym. 2010). Tulokset ovat painottamattomia.

Taustapiirre (suluissa yksikkö)	Metsänomistaja 2010 (n = 5 682–6 315)	Tämä tutkimus (n = 1 139–1 244)
Tilakoko		
Metsäala keskimäärin (ha)	35	37
Peltoala keskimäärin (ha)	6	6
Pienten tilojen (5–20 ha) osuus (%)	48	47
Keskikokoisten tilojen (20–50 ha) osuus (%)	32	30
Suurten tilojen (yli 50 ha) osuus (%)	20	23
Sukupuoli (%)		
Mies	75	77
Nainen	25	23
Keski-ikä (a)		
Ikäryhmien osuudet (%)	61	61
”Nuoret” (synt. 1951 tai myöhemmin)	40	37
Suuret ikäluokat (synt. 1946–1950)	18	19
”Vanhat” (synt. 1945 tai aiemmin)	42	44
Tilan omistamisen kesto		
Keskimääräinen tilan omistusaika (a)	22	21
Omistusaika korkeintaan 5v (%)	16	16
Omistusaika yli 5v (%)	84	84
Omistusmuoto (%)		
Perheomistus	75	77
Yhtymä	13	13
Perikunta	12	11
Ammattiryhmä (%)		
Palkansaaja	31	30
Maa- ja metsätalousyrittäjä	14	13
Muu yrittäjä	7	6
Eläkeläinen	46	49
Muu (työtön, opiskelija, kotona)	3	2
Koulutustaso (%)		
Ei ammattitutkintoa	33	30
Ammattikoulu	35	34
Opistotaso tai ammattikorkeakoulu	21	24
Yliopistotutkinto	12	12
Asuminen tilalla (%)		
Asuu tilalla tai tilan sijaintikunnassa	64	63
Asuu tilan sijaintikunnan ulkopuolella	36	37

Kuva 1. Lopullinen hyväksyttyjen vastausten lukumäärä metsäkeskusalueittain (n=1 244).

Taulukko 2. Vastaajajoukon jakautuminen metsänomistuksen tavoiteryhmiin ja päätöksentekijäryhmiin. Painottamattomat jakaumat.

Metsänomistajaryhmä	Osuus vastaajista, %
Tavoiteryhmittely (n=1 044)	
Monitavoitteiset	33
Virkistyskäyttäjät	22
Metsästä elävät	16
Taloudellista turvaa korostavat	16
Epätietoiset	13
Päätöksentekijäryhmittely (n=974)	
Opinhaluiset	41
Itsenäiset	18
Delegoijat	20
Puntaroijat	21

2.2 Menetelmät

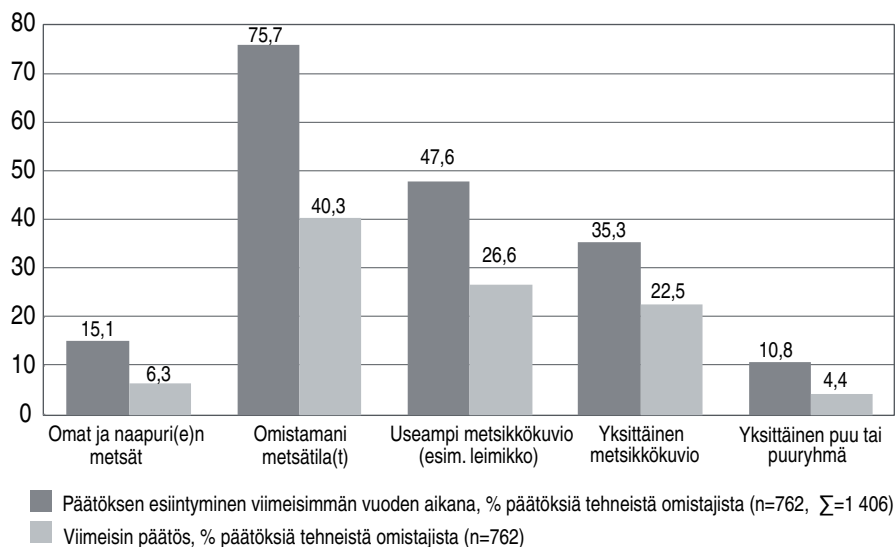
Tulosten analysoinnissa hyödynnettiin lähinnä tilastollisia perusmenetelmiä. Erilaisten päätöstehtävien yleisyyttä tavoitteiltaan ja päätöksentekotavoiltaan erilaisten metsänomistajien välillä vertailtiin prosenttiosuuksin ja keskiarvoin. Tavoiteryhmittely perustui Hännisen ym. (2010) raportissa esittämään ratkaisuun ja päätöksentekoryhmittely Kurttilan ym. (2010) esittämään ratkaisuun. Prosenttijakaumien erojen testauksessa käytettiin suhteellisen osuuden t-testiä ja keskiarvojen erojen testauksessa t-testiä. Tuloksissa on raportoitu ainoastaan merkitseviksi havaittuja eroja ryhmien välillä.

3 Tulokset

3.1 Metsänomistajien päätöstehtävien yleisyys

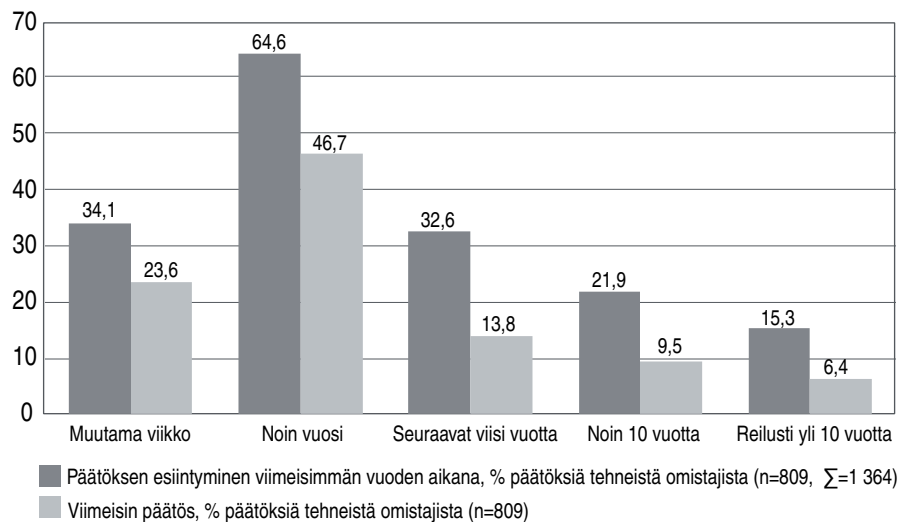
Metsänomistajien viimeisimmän vuoden (marraskuu 2008 – marraskuu 2009) aikana käsittelemien metsää koskevien päätöstehtävien alueellisen mittakaavan (Liite 1, kysymys A1) jakauma esitetään kuvassa 2. Noin 31 % omistajista ei ollut tehnyt lainkaan metsäomaisuuttaan koskevia päätöksiä. Kuvan tummat pylväät kuvaavat, kuinka moni päätöksiä tehneistä omistajista (n=762, 69 % kaikista vastaajista) oli käsitellyt kunkin päätöstyyppin mukaisia päätöstehtäviä vuoden aikana. Tämä kuvaa päätöstyyppin yleisyyttä omistajien joukossa. Vastaavasti vaaleat pylväät kuvaavat kunkin päätöstyyppin osuutta kaikkien vastanneiden omistajien tekemistä päätöksistä. Tämä kuvaa päätöstyyppin esiintymistiheyttä. Selvästi yleisimpiä ja myös tiheimmin esiintyviä olivat koko metsätalaa koskevat päätöstehtävät. Palsta- ja kuviotason tarkastelut olivat nekin kohtuullisen yleisiä, mutta tilanrajat ylittävät tai yksittäisiä puita koskevat tarkastelut olivat varsin harvinaisia.

Omistajaryhmittäin päätöstehtävien alueellisessa mittakaavassa oli havaittavissa joitakin eroja. Opinhaluisilla metsänomistajilla koko metsätalason tarkastelut olivat merkittävästi yleisempiä kuin itsenäisillä päätöksentekijöillä, joilla vastaavasti kuviotason tarkastelut olivat yleisempiä. Monitavoitteisilla omistajilla kuviotason tarkastelut olivat yleisempiä kuin virkistyskäyttäjillä, jotka puolestaan suosivat monitavoitteisia suhteellisesti enemmän koko tilaa koskevia tarkasteluja.

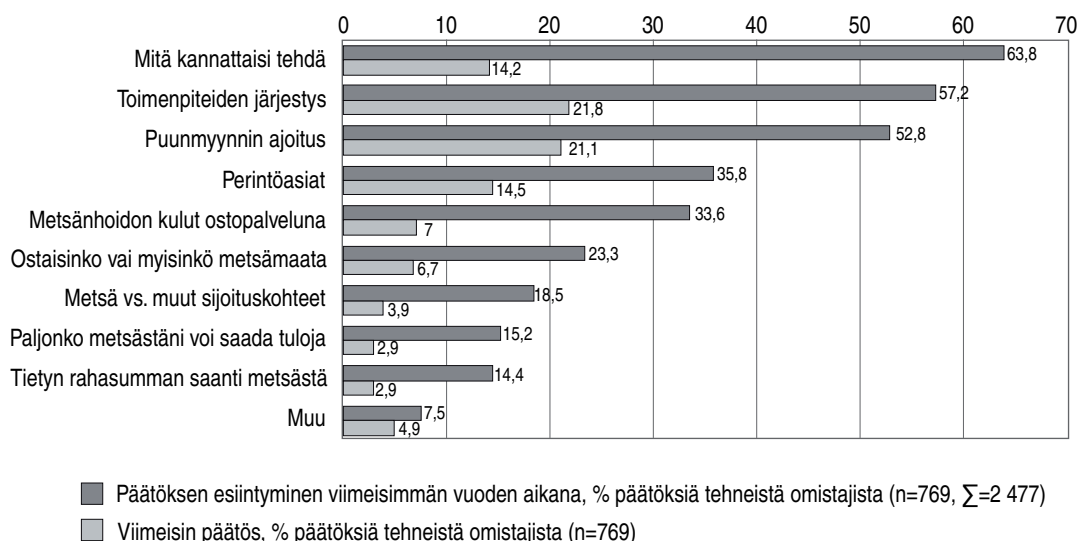

Kuva 2. Metsänomistajien viimeisimmän vuoden kuluessa tekemien päätösten alueellinen mittakaava. Kuvassa esitetään kaikkien viimeisimmän vuoden aikana esiintyneiden päätöstehtävien mittakaavat (prosentit summautuvat yli sadan, koska vastaaja sai ilmoittaa useamman kuin yhden päätöstyyppin) sekä viimeisimmän käsillä olleen päätöstehtävän mittakaava (prosenttien summa 100) metsää koskevia päätöksiä tehneillä metsänomistajilla.

Metsänomistajien viimeisimmän vuoden kuluessa tekemien päätösten aikaulottuvuuden (Liite 1, kysymys A2) jakauma esitetään kuvassa 3. Yleisimmin päätökset koskivat enintään vuoden piti-
 tuista jaksoa. Seuraaviksi yleisimpiä olivat lähiviikkoja ja seuraavaa viittä vuotta koskevat päät-
 tökset. Itsenäisillä päätöksentekijöillä muutaman lähiviikon tarkastelut olivat yleisempiä kuin
 opinhaluisilla, joilla puolestaan tulevaa vuotta koskevat pohdinnat olivat tätä ryhmää yleisempiä.
 Tavoiteryhmien välillä ei ollut merkitseviä eroja päätösten aikaulottuvuuden suhteen.

Kuva 3. Metsänomistajien viimeisimmän vuoden kuluessa tekemien päätösten ajalliset mittakaavat. Kuvassa esitetään kaikkien viimeisimmän vuoden aikana esiintyneiden päätöstehtävien mittakaavat (prosentit summautuvat yli sadan, koska vastaaja sai ilmoittaa useamman kuin yhden päätöstyyppin) sekä viimeisimmän käsillä olleen päätöstehtävän mit-
 takaava (prosenttien summa 100) metsää koskevia päätöksiä tehneillä metsänomistajilla.

Kuva 4. Metsien käyttöön liittyneiden päätöstehtävien yleisyys. Kuvassa esitetään kaikkien viimeisimmän vuoden aikana esiintyneiden päätösten aiheet (prosentit summautuvat yli sadan, koska vastaaja sai ilmoittaa useamman kuin yhden päätöstyyppin) sekä viimeisin käsillä ollut päätöstehtävä (prosenttien summa 100) metsää koskevia päätöksiä
 tehneillä metsänomistajilla.

Kuvassa 4 esitetään, minkälaisia metsien käyttöön liittyneitä kysymyksiä metsänomistajat olivat miettineet viimeisen vuoden aikana (Liite 1, kysymys A3). Kolme yleisintä kysymystä olivat, mitä metsässä ylipäätään kannattaisi tehdä, missä järjestyksessä tarpeelliseksi arvioituja toimenpiteitä kannattaisi toteuttaa ja onko nyt hyvä aika myydä puuta. Näistä kaksi jälkimmäistä olivat myös useimmin toistuvia pohdinnan aiheita. Metsäomaisuuden siirto perillisille ja ulkopuolisella teetetyn metsänhoidon kustannukset olivat verrattain yleisesti pohdittuja kysymyksiä. Sen sijaan kysymys, paljonko metsästä voisi saada tuloja tai miten tietyn rahasumman voisi metsästä saada, jäivät esitetyistä vaihtoehdoista harvinaisimmiksi.

Mitä ylipäätään voisi tai kannattaisi metsässä tehdä kiinnosti merkitsevästi useammin virkistyskäyttäjää kuin taloudellista turvaa korostavia omistajia. Toimenpiteiden järjestys kiinnosti maksuhalukkaita enemmän kuin maksuhaluttomia ja opinhaluisia selkeästi enemmän kuin delegoijia. Kiinnostusta hyvää puunmyyntiaikaa kohtaan esiintyi yleisemmin puntaroijilla kuin opinhaluisilla sekä useammin monitavoitteisilla kuin virkistyskäyttäjillä. Perinnönjakoa koskevaa kysymystä olivat pohtineet yleisemmin delegoijat kuin opinhaluiset.

Seuraavissa taulukoissa esitetään tavoite- ja päätöksentekijäryhmittäin (taulukot 3 a ja b) prosentiosuudet niistä metsänomistajista, jotka kokivat eri palvelutyypit joko erittäin tai melko tarpeelliseksi viimeisimmässä metsiään koskeneessa päätöksenteossaan (Liite 1, kysymys A5). Puolet metsänomistajista katsoi, että vapaamuotoinen keskustelu metsäammattilaisen kanssa olisi auttanut heitä melko paljon tai erittäin paljon. Heidän omistuksessaan oli hieman yli puolet metsäalasta. Yli 40 prosenttia metsänomistajista arvioi, että ajantasaisista metsävaratiedoista olisi ollut apua. Runsas kolmannes metsänomistajista koki, että toimenpiteiden suunnittelupalveluista (esim. puunmyynti tai metsänhoitotyöt) tai puukaupan kattavasta puolueettomasta tietopalvelusta olisi ollut apua. Puunostajien ja metsäpalveluyrittäjien yhteystietopalveluita olisi tarvinnut vajaa kolmannes metsänomistajista.

Tavoiteryhmistä taloudellista turvaa korostavat kokivat palvelut ylipäätään selvästi tarpeellisemmiksi kuin metsästä elävät. Taloudellisesta turvaa korostavat omistajat pitivät tarpeellisina niin vapaamuotoista keskustelua, ajantasaisia tietoja metsästä kuin konkreettista toimenpiteiden suunnittelupalveluakin. Vapaamuotoisen keskustelun arvostajina muista ryhmistä erottuivat taloudellista turvaa arvostavien lisäksi virkistyskäyttäjät (verrattuna monitavoitteisiin, epätietoiisiin ja metsästä eläviin). Epätietoiset oli ainoa ryhmä, joka piti ajantasaisia tietoja tarpeellisimpana palvelutyyppinä, vaikkei tämä ryhmä muutoin erottunut palveluja tarvitsevana.

Päätöksentekijäryhmistä opinhaluisten ryhmä piti palveluja ylipäätään tarpeellisimpina, kun taas itsenäisillä päätöksentekijöillä palveluiden tarve oli vähäisintä. Erityisesti opinhaluiset pitivät vapaamuotoista keskustelua tarpeellisena; näin voi sanoa myös puntaroijista ja delegoijista toisin kuin itsenäisistä. Opinhaluiset ja delegoijat arvostivat melko yleisesti myös ajantasaisia metsätietoja. Muita palvelutyyppejä arvostivat eniten opinhaluiset, mutta konkreettisen toimenpiteiden suunnittelupalvelun mielsivät tarpeellisimmaksi delegoijat ja metsäammattilaisten yhteystietopalvelun puolestaan puntaroijat.

Taulukko 3a. Omistajien mielestä erittäin tai melko tarpeelliset palvelutyyppit heidän viimeksi tekemässään metsäpää-
töksessä; kaikki vastaajat ja tulokset tavoiteryhmittäin. Yli 50 prosentin osuudet lihavoitu.

Palvelutyyppi	% tavoiteryhmittäin					Kaikista	
	moni- tavoitteiset (osuus= 34%)	virkestys- käyttäjät (osuus= 22%)	metsästä elävät (osuus= 15%)	taloudel- lista turvaa korostavat (osuus= 16%)	epätietoiset (osuus= 14%)	% omista- jista (n= 700–762)	% metsä- alasta
Vapaamuotoinen keskustelu ammattilaisen kanssa	48	59	40	60	43	50	52
Ajantasaiset tiedot metsästä ja sen mahdollisuuksista	47	48	29	55	46	43	48
Konkreettisten toimenpiteiden suunnittelupalvelu (esim. puukauppa)	36	44	26	54	37	38	38
Puolueeton tietopalvelu puukaupasta	42	29	31	42	26	35	38
Metsäammattilaisten yhteystietopalvelu	34	24	20	26	18	27	27

Taulukko 3b. Omistajien mielestä erittäin tai melko tarpeelliset palvelutyyppit heidän viimeksi tekemässään metsäpää-
töksessä; tulokset päätöksentekijäryhmittäin. Yli 50 prosentin osuudet lihavoitu.

Palvelutyyppi	% päätöksentekijäryhmittäin			
	opinhaluiset (osuus= 41 %)	itsenäiset (osuus= 18%)	delegoijat (osuus= 20%)	puntaroijat (osuus= 21%)
Vapaamuotoinen keskustelu ammattilaisen kanssa	60	29	51	52
Ajantasaiset tiedot metsästä ja sen mahdollisuuksista	54	28	47	41
Konkreettisten toimenpiteiden suunnittelupalvelu (esim. puukauppa)	45	19	46	38
Puolueeton tietopalvelu puukaupasta	42	25	30	38
Metsäammattilaisten yhteystietopalvelu	28	18	22	33

Metsänomistajia pyydettiin arvioimaan kouluarvosanoilla vaihtoehtoisia suunnittelupalveluita, joiden sisältö kuvattiin lomakkeella (Liite 1, kysymys A6). Tulokset on esitetty taulukossa 4. Tarkastelluista vaihtoehtoista omiin tavoitteisiin perustuva suunnittelu sai parhaan arvosanan, ja heikoimman arvosanan sai vaihtoehtoisia metsäsuunnitelmia eri tilanteisiin käsittävä palvelukokonaisuus. Varsinkin opinhaluiset, monitavoitteiset, taloudellista turvaa korostavat ja virkestyskäyttäjät antoivat omiin tavoitteisiin perustuvalle metsäsuunnittelupalvelulle korkean arvosanan. Metsätietopakettia itsenäistä metsän hoitoa ja käyttöä varten arvostivat ennen kaikkea monitavoitteiset, opinhaluiset ja puntaroijat. Neuvonnallista metsäretkeä arvostivat paitsi opinhaluiset myös taloudellista turvaa korostavat ja virkestyskäyttäjät. Ammattilaisen ehdotuksen pohjalta muokattavaa suunnitelmaa kannattivat eniten opinhaluiset. Monitavoitteiset ja opinhaluiset antoivat kautta linjan palvelukokonaisuuksille korkeimpia arvosanoja kun epätietoiset ja itsenäiset.

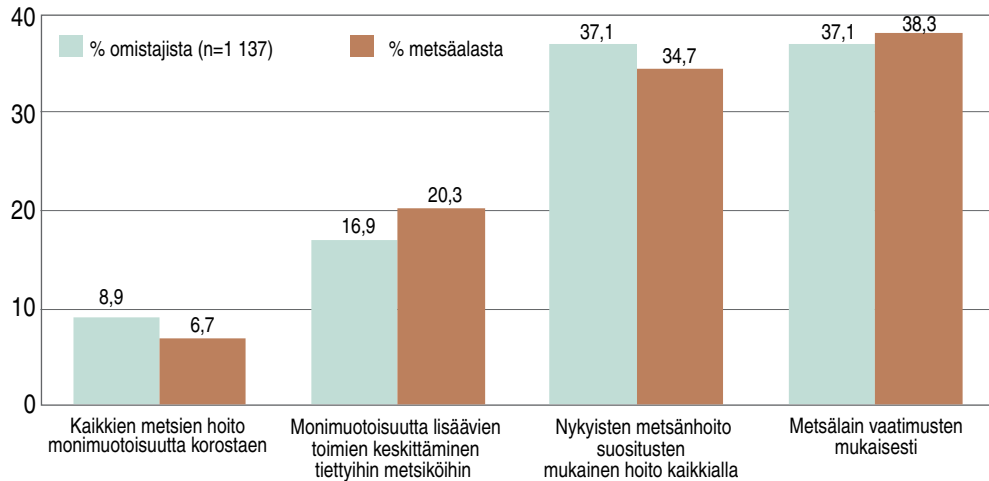
Taulukko 4. Metsäsuunnittelupalveluiden kiinnostus kouluarvosanoilla (4–10) metsänomistajaryhmittäin (n=1 045–1 088). Yli 7,5 keskiarvot on lihavoitu.

Suunnittelupalvelutyyppi	Tavoitteisiin perustuva suunnittelu	Metsätietopaketti itsenäistä metsän hoitoa ja käyttöä varten	Neuvonnalliseen metsäretkeen perustuva suunnittelu	Ammattilaisen ehdotuksen pohjalta muokattava suunnitelma	Ratkaisu ajan-kohtaiseen ongelmaan	Vaihtoehtoisia suunnitelmia eri tilanteisiin
Kaikki vastaajat (suluissa hajonta)	7,48 (1,56)	7,38 (1,66)	7,28 (1,74)	7,19 (1,62)	7,05 (1,65)	6,81 (1,57)
Tavoiteryhmät						
Monitavoitteiset	7,7	7,7	7,5	7,5	7,3	7,1
Virkistyskäyttäjät	7,6	7,5	7,6	7,1	7,1	6,8
Metsästä elävät	7,3	7,1	7,1	6,8	6,9	6,5
Taloudellista turvaa korostavat	7,7	7,5	7,7	7,4	7,3	7,0
Epätietoiset	7,1	6,8	6,6	7,2	6,6	6,2
Päätöksentekijäryhmät						
Opinhaluiset	8,0	7,7	7,9	7,7	7,4	7,2
Itsenäiset	6,8	6,9	6,4	6,3	6,2	6,1
Delegoijat	7,5	7,1	7,2	7,0	7,1	6,4
Puntaroijat	7,5	7,7	7,4	7,3	7,4	7,3

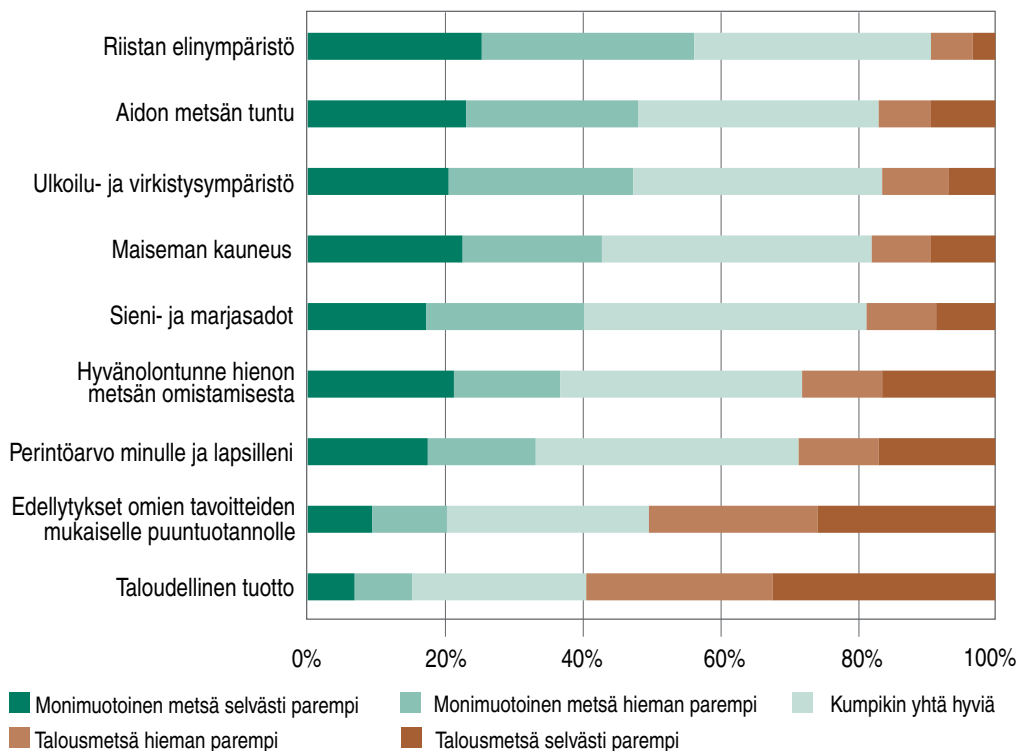
3.2 Monimuotoisuuden turvaaminen omalla tilalla

Metsänomistajien näkemys parhaasta tavasta edistää metsien monimuotoisuutta (Liite 1, kysymys B1) oli varsin yhdenmukainen (kuva 5): valtaosalle omistajista riitti toimiminen joko metsälain vaatimusten tai metsänhoitosuosituksen linjausten mukaisesti (yhteensä 74 % omistajista, 73 % metsälain mukaan). Omistajista runsas neljännes oli valmis em. vaatimukset ylittäviin toimenpiteisiin: 17 % piti parhaana keskittää monimuotoisuuden edistäminen vain tiettyihin metsiköihin, kun taas 9 % ilmaisi haluavansa hoitaa kaikkia metsiään tavalla, joka korostaa monimuotoisuutta. Itsenäiset päätöksentekijät erottuivat muista päätöksentekijäryhmistä kannattamalla useammin kaikkien metsien hoitoa monimuotoisuutta korostaen (23 %). Vastaavasti virkistyskäyttäjät kannattivat muihin tavoiteryhmiin verrattuna eniten kaikkien metsien hoitoa monimuotoisuutta korostaen (18 %). Epätietoisille paras tapa oli metsälain vaatimuksiin tyytyminen. Monitavoitteisten joukossa laajinta kannatusta sai metsänhoitosuosituksen mukainen metsien hoito.

Koska metsänomistajat voivat pitää monimuotoisuutta julkishyödykkeenä, pyrittiin tutkimuksessa selvittämään, missä määrin omistajat kokevat monimuotoisiin metsiköihin liittyvät muut aineelliset tai aineettomat ominaisuudet heille itselleen merkitykselliseksi (Liite 1, kysymys B2). Ajatuksena on, että jos tilan tietty monimuotoinen metsikkö tuottaa omistajalle jonkinlaisia henkilökohtaisia hyötyjä, voisi näiden hyötyjen tavoittelu ja ylläpito samalla edistää myös monimuotoisuuden säilymistä tai paranemista. Lähes puolet omistajista arvioi, että monimuotoinen metsikkö on normaalia talousmetsää selvästi tai hieman parempi riistan elinympäristö (kuva 6). Yli 40 prosenttia omistajista oli lisäksi sitä mieltä, että monimuotoinen metsikkö on talousmetsää parempi virkistyskäytön kannalta ja että siellä on talousmetsää paremmin ”aidon metsän” tuntu. Sen sijaan lähes puolet metsänomistajista katsoi taloudellisen tuoton ja omien tavoitteiden mukaisen puuntuotannon edellytysten olevan paremmat talousmetsässä kuin monimuotoisessa metsässä. On kuitenkin huomattava, että noin 40 % metsänomistajista ei osannut sanoa tai ei nähnyt eroa talousmetsän ja monimuotoisen metsän tuottamien hyötyjen välillä.

Kuva 5. Metsänomistajien mielestä paras tapa edistää metsäluonnon monimuotoisuutta omalla tilalla.

Kuva 6. Omistajien näkemys omalla tilalla sijaitsevan monimuotoisen metsikön tarjoamista hyödyistä suhteessa normaaliin talousmetsään.

Talousmetsää parempana riistan elinympäristönä monimuotoista metsikköä pitivät erityisesti virkistyskäyttäjät: heistä 57 % koki monimuotoisen metsän riistan kannalta joko hieman tai selvästi paremmaksi kuin talousmetsän. Päätöksentekijäryhmistä itsenäiset kokivat muita yleisemmin riistan elinympäristön monimuotoisissa metsissä talousmetsää paremmaksi. ”Aidon metsän” tuntua monimuotoisessa metsikössä arvostivat erityisesti virkistyskäyttäjät (60 %); ero oli merkitsevä metsästä eläviin, monitavoitteisiin ja epätietoiisiin, mutta ei taloudellista turvaa korostaviin. Talousmetsää paremmaksi ulkoilu- ja virkistysympäristöksi monimuotoisen metsikön kokivat erityisesti itsenäiset päätöksentekijät. Tavoiteryhmistä tätä arvostivat odotetusti virkistyskäyttäjät (52 %); ero oli merkitsevä epätietoiisiin, monitavoitteisiin ja metsästä eläviin mutta ei taloudellista turvaa korostaviin.

Kyselylomakkeella (Liite 1, kysymykset B3 ja B4) pyrittiin selvittämään metsänomistajien halukkuutta suojella omalla tilallaan sijaitseva monimuotoinen metsikkö 20 vuoden määräajaksi tai pysyvästi joko ilman korvausta tai korvausta vastaan. Suomessa omaksutun käytännön mukaan maan lunastuksissa ja käytönrajoituksissa korvaus määräytyy lähtökohtaisesti täyden korvauksen periaatteen mukaan (Ungern 1998). Metsänomistajien suojelusta edellyttämää korvaustasoa pyrittiin selvittämään asteikolla, jossa ns. täyden korvauksen tasoa merkittiin sadalla. Määräaikaisen suojelun kohdalla täyden korvauksen esitettiin vastaavan metsien käsittelyn viivästymisestä syntyvää kustannusta (esim. kasvutappiota), ja pysyvän suojelun kohdalla suojeltavan kuvion puuston taloudellista arvoa (hakkuuarvo).

Taulukossa 5 esitettyjen tulosten mukaan 11 % omistajista oli valmis suojelemaan monimuotoisen metsikkönsä vapaaehtoisesti määräajaksi ilman korvausta ja 30 % korvausta vastaan. Omistajista 59 % ei olisi ollut valmis suojelemaan metsikköään määräajaisesti. Omistajien valmius pysyvään suojeluun oli määräaikaista suojelua vähäisempää. Korvausvaatimukset olivat pysyvässä suojelussa jonkin verran korkeampia kuin määräaikaisessa suojelussa.

Niistä metsänomistajista, jotka olivat valmiita suojelemaan monimuotoisen metsikkönsä korvausta vastaan määräajaisesti, 17 % edellytti täyttä korvausta (taulukko 5). Alle täyden korvauksen oli valmis suojelemaan runsas viidesosa (22 %) ja lähes kolmannes (29 %) olisi vaatinut enemmän kuin täyden korvauksen. Kolmasosa ei osannut määritellä lainkaan korvausvaatimustaan. Korvausta vastaan pysyvästi suojelemaan halukkaista viidesosa edellytti täyttä korvausta, kolmasosa (34 %) enemmän kuin täyden korvauksen ja kymmenesosa (11 %) vähemmän kuin täyden korvauksen. Runsas kolmannes ei osannut sanoa korvaustasoaan. Yli täyttä korvausta vaativien kohdalla suojelu tuskin käytännössä toteutuisi, elleivät omistajat tingi vaatimuksistaan. Täyden korvauksen ylittävä vaatimustaso viittaa metsänomistajien liittävän kohteisiin merkittäviä tulevaisuuteen liittyviä odotusarvoja tai vahvaa omistamisen ja päätösvallan itseisarvoa. Voi myös olla ettei kysymystä korvaustasoista ymmärretty täysin oikein.

Taulukko 5. Metsänomistajien valmius suojella omalla tilalla sijaitseva monimuotoinen metsikkö määräajaisesti ja pysyvästi sekä korvausvaatimusten jakaumat.

Vastausluokka	Suojelutyyppi	Määräaikainen, 20 v. % omistajista	Pysyvä % omistajista
Suojelen ilmaiseksi		11	6
Suojelen korvausta vastaan		30	25
	0–50	1	0
	50–80	2	1
	80–100	4	2
		7	3
Suhteellinen korvausvaatimus, kun sadalla on merkitty ns. täyttä korvausta	100	5	5
	100–120	4	3
	120–150	2	2
	yli 150	3	4
		9	9
	en osaa sanoa	10	9
En halua suojella lainkaan		59	69
Yhteensä		100	100
n		1 140	1 089

Usean omistajan mailla sijaitsevan arvokkaan luontokohteen suojeleminen on haasteellisempaa kuin kokonaan yhden omistajan mailla olevan kohteen suojeleminen. Metsänomistajien valintoja tällaisen kohteen suojelemiseksi selvitettiin kysymyksellä, jossa pyydettiin vastaajaa valitsemaan seitsemästä vaihtoehdoista suojelutavasta mieluisin kolmen tilan alueelle sijoittuvan arvokkaan puronvarren suojelemiseksi, jos vastaaja itse omistaisi näistä yhden tilan (Liite 1, kysymys B5). Lisäksi kysymyksessä täsmennettiin, että suojeleminen on metsälain vaatimuksia laajempaa mutta vapaaehtoista.

Selvästi eniten kannatusta sai yhdessä naapurien kanssa perustettava pysyvä suojelualue, mistä saisi kasaamisbonuksen (taulukko 6). Toiseksi kannatetuksi oli yhteinen alueen hoito ilman suojelustatusta. Kaiken kaikkiaan yhteistoiminta naapuruston kanssa sai melko laajaa kannatusta, sillä noin 40 % omistajista toteuttaisi puronvarren suojelun yhdessä naapuriomistajien kanssa. On kuitenkin syytä todeta, että runsas 40 % metsänomistajista ei olisi halunnut suojella puronvartta metsälain edellyttämää tasoa laajemmin. Tämä tulos havainnollistaa tilanrajat ylittävän suojelutoiminnan haasteellisuuden: jos suojeluhaluttomuuden olettaa jakautuvan tasaisesti, on tyypillisesti jo kolmen naapuruksen joukossa yksi, jonka suhtautuminen saattaa kaataa koko hankkeen. Tilanrajat ylittävä ja muu maisematason suojeleminen näyttäisi verrattain korkeasta kannatuksesta huolimatta vaativan aivan omanlaisiaan selkeitä kannustimia, jotta mahdollisuudet toteutuisivat toteutuviksi hankkeiksi.

Taulukko 6. Mieluisin puronvarsi-alueen suojelutapa omistajille. Lihavoidut vaihtoehdot tarkoittavat yli tilanrajojen tapahtuvaa omistajien välistä yhteistoimintaa puronvarren alueen monimuotoisuuden säilyttämiseksi.

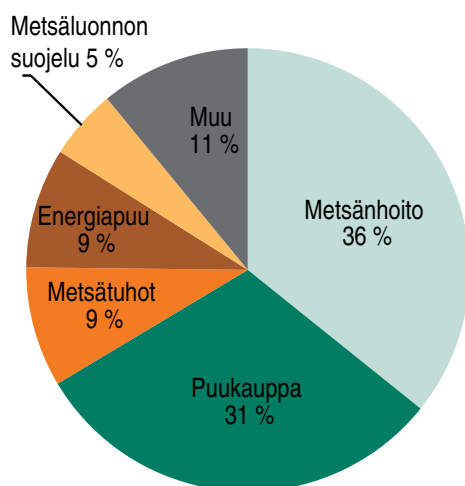
Suojeluvaihtoehto	% metsänomistajista (n=1 096)	% metsäalasta
Yhdessä perustettu pysyvä suojelualue (+ kasaamisbonus)	22,5	25,3
Yhteinen alueen hoito ilman suojelustatusta	11,3	8,6
Oman alueen säilyttäminen ilman virallista suojelustatusta	7,8	7,3
Omalta alueelta pysyvä suojelualue	6,4	8,6
Koko alueen myynti yhdessä valtiolle (+ kasaamisbonus)	5,9	5,1
Oman alueen myynti valtiolle	3,5	1,7
En halua suojella metsälain vaatimuksia enempää	42,7	43,4

3.3 Metsänomistajien välinen yhteistoiminta

Metsänomistajien välisiä keskusteluja metsistä ja metsien hoidosta sekä metsien käsittelyyn ja hoitoon liittyvää yhteistyötä selvitettiin avoimilla kysymyksillä (Liite 1, kysymys A8). Metsänomistajia pyydettiin aluksi listaamaan korkeintaan kolme tärkeintä asiaa, joista he olivat keskustelleet muiden metsänomistajien kanssa ja sen jälkeen mainitsemaan kolme tärkeintä asiaa, joissa he olivat tehneet yhteistyötä tai toteuttaneet yhteisiä hankkeita naapurimetsänomistajien kanssa. Kysymyksen avoimesta muodosta johtuen vastauksia saatiin huomattavasti vähemmän kuin muissa kysymyksissä (n = 91–137).

Metsänomistajat olivat keskustelleet muiden metsänomistajien kanssa etenkin metsänhoitoon ja puukauppaan liittyvistä asioista (kuva 7). Metsänhoidolliset keskustelut liittyivät lähinnä puuston harvennuksiin, metsän uudistamiseen ja taimikonhoitoon (taulukko 7). Puukauppaan liittyen metsänomistajat olivat keskustelleet lähinnä puun hinnasta sekä hakkuiden ajoituksesta, puunmyynnistä ja puumarkkinoista (taulukko 8). Muita metsänomistajien mainitsemia keskustelunaiheita olivat esimerkiksi hirvien ja myyrien aiheuttamat metsätuhot, energiapuu ja sen korjuu sekä metsäluonnon suojeleminen.

Yhteistyötä naapurimetsänomistajien kanssa metsänomistajat olivat tehneet lähinnä kunnostusojituksessa sekä metsäteiden teossa ja kunnossapidossa (kuva 8). Myös puukauppaan liittyvää yhteistyötä oli tehty erityisesti metsäkuljetuksissa, ajourien vetämisessä ja varastopaikoissa. Muutama metsänomistaja oli jopa rajannut yhteisen leimikon tai tehnyt yhteismyynnin naapurimetsänomistajan kanssa.

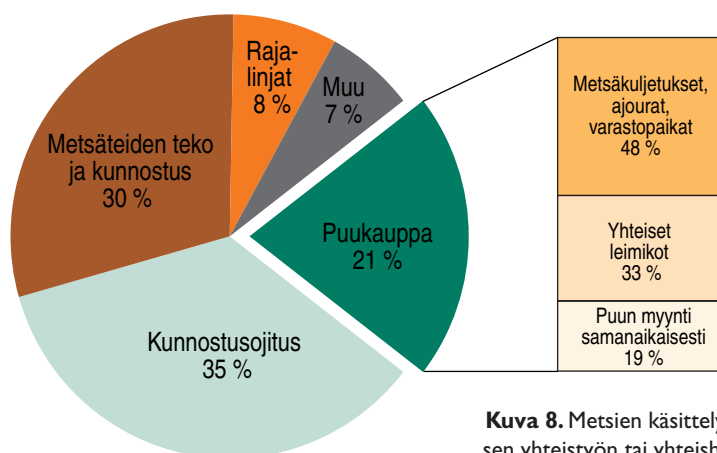
Kuva 7. Metsiin ja metsien hoitoon liittyvien aiheiden yleisyys metsänomistajien keskinäisissä keskusteluissa (n = 137).

Taulukko 7. Metsänhoitoon liittyvien keskustelunaiheiden yleisyys muiden metsänomistajien kanssa metsänhoidosta keskustelleiden omistajien (36 %) joukossa.

Aiheluokka	%
Harvennuksen toteuttaminen	29
Metsän uudistaminen	27
Taimikonhoito	22
Päätehakkuu	12
Muu metsänhoito	10
Yhteensä	100
n	49

Taulukko 8. Puukauppaan liittyvien keskustelunaiheiden yleisyys muiden metsänomistajien kanssa puukaupasta keskustelleiden omistajien (31 %) joukossa.

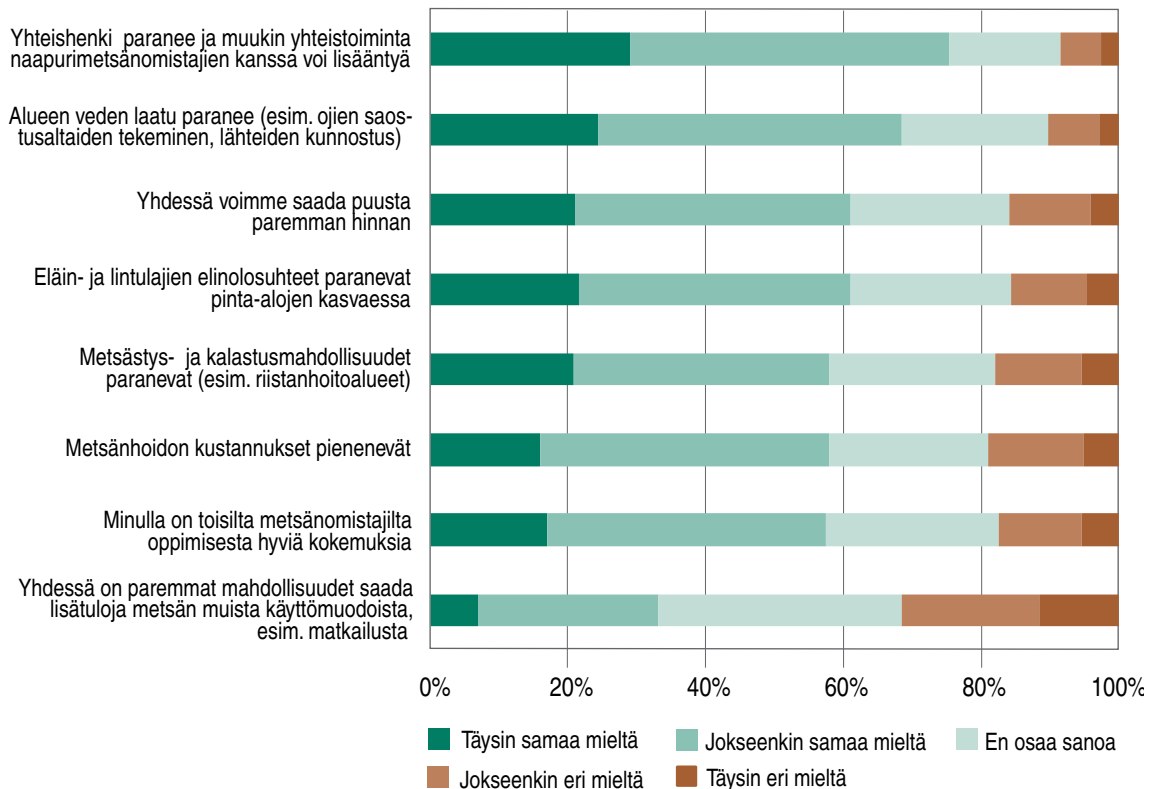
Aiheluokka	%
Puun hinta	64
Myyntiajankohta, myyminen, markkinat	24
Hakkuun laatu, hakkuujäljet, teiden kunto	12
Yhteensä	100
n	49

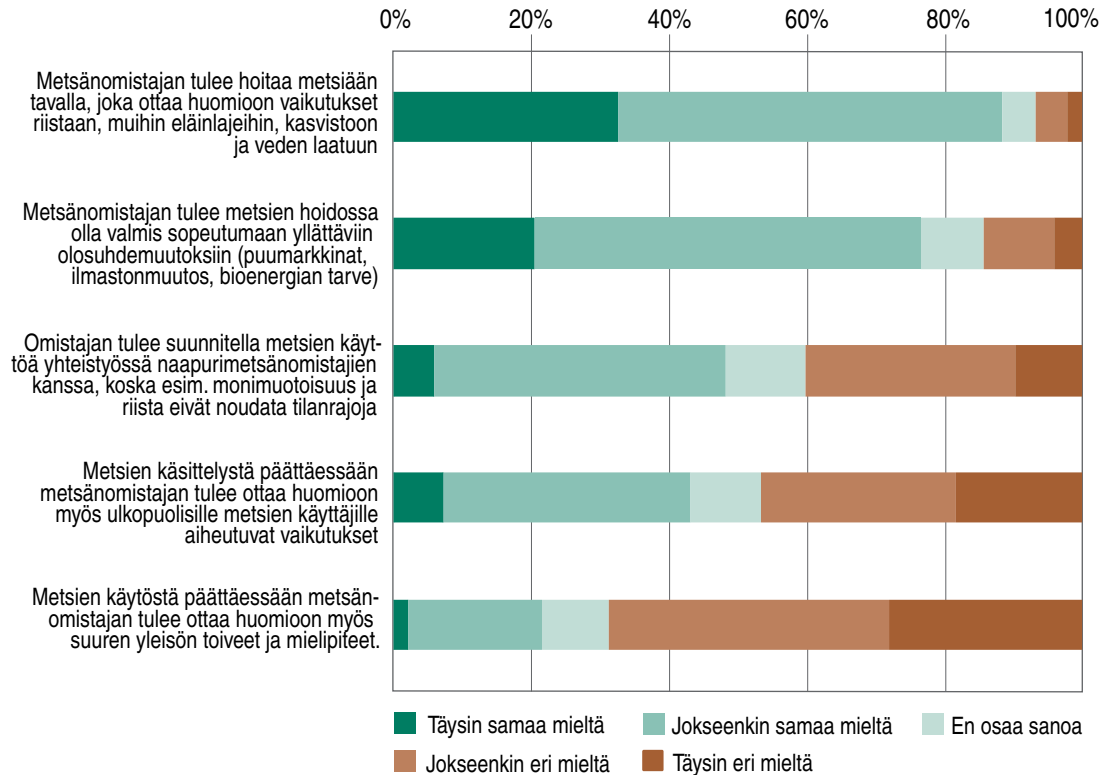
Kuva 8. Metsien käsittelyyn ja hoitoon liittyvän metsänomistajien välisen yhteistyön tai yhteishankkeiden aiheet (n = 91).

Naapurimetsänomistajien välisen yhteistoiminnan hyötyjä tarkasteltiin kahdeksan väittämän perusteella (Liite 1, kysymys A9). Kolme neljäsosaa metsänomistajista katsoi yhteistyön hyödylliseksi, koska yhteishenki paranee ja myös muu yhteistoiminta naapurimetsänomistajien kanssa voi lisääntyä (kuva 9). Tätä mieltä olivat erityisesti monitavoitteiset ja taloudellista turvaa korostavat sekä opinhaluiset omistajat. Yli 60 % metsänomistajista katsoi myös alueen veden laadun, puun hinnan ja lajien elinolosuhteiden mahdollisesti paranevan yhteistyön myötä. Näin ajattelivat eritoten monitavoitteiset omistajat. Lähes yhtä moni katsoi yhteistyöstä olevan hyötyä metsästys- ja kalastusmahdollisuuksien lisääntymisessä, metsänhoidon kustannusjähdissa (erityisesti monitavoitteiset sekä opinhaluiset verrattuna itsenäisiin päätöksentekijöihin) ja muiden kokemuksista oppimisessa (varsinkin monitavoitteiset, opinhaluiset ja puntaroijat). Sen sijaan vain noin kolmannes uskoi naapureiden välisen yhteistyön lisäävän muista metsien käyttömuodoista saatavia tuloja. Tässäkin suhteessa monitavoitteiset, opinhaluiset ja puntaroijat olivat muita tavoite- ja päätöksentekijäryhmiä luottavaisempia.

Metsänomistajan toiminnalla omassa metsässään on aina jossain määrin ulkoisvaikutuksia – halusi hän tai ei. Toisaalta hän kohtaa ympäristössään monia sellaisia asioita, joihin hän ei voi itse vaikuttaa vaan joutuu sopeutumaan niihin. Sitä missä määrin metsänomistajat ovat valmiita huomioimaan toiminnassaan luonnon ja eliölajien vaatimukset, muut ihmiset ja heidän mielipiteensä tai ovat valmiita sopeutumaan ympäristön muutoksiin pyrittiin tarkastelemaan viiden väittämän avulla (Liite 1, kysymys B7). Kuvassa 10 esitettyjen tulosten mukaan metsien hoito luonnon ja ekosysteemin toiminnan tarpeet huomioivalla tavalla sekä varautuminen taloudellisten ja ympäristöllisten olosuhteiden muutoksiin olivat laajasti hyväksyttyjä periaatteita, sillä 75–90 % omistajista oli samaa mieltä näihin asioihin liittyvien väittämien kanssa. Sen sijaan suhtautuminen muiden ihmisten näkemysten huomioimiseen oli kaksijakoista. Noin puolet metsänomistajista katsoi, että metsien käytön suunnittelua esimerkiksi monimuotoisuus- ja riistakysymyksissä tulee tehdä yhteistyössä naapureiden kanssa ja että ulkopuolisille metsänkäyttäjille aiheutuvat vaikutukset tulee ottaa huomioon metsien käsittelystä päätettäessä; toisaalta saman verran metsänomistajista vastusti näitä periaatteita. Ainoastaan hieman yli neljännes metsänomistajista katsoi, että suuren yleisön mielipiteet tulisi ottaa huomioon metsien käytöstä päätettäessä; peräti kaksi kolmasosaa metsänomistajista ei pitänyt tarpeellisena suuren yleisön mielipiteiden huomioon ottamista.

Kuva 9. Naapurimetsänomistajien välisestä yhteistyöstä metsänomistajien mielestä saatavat hyödyt (n = 1 049–1 099).

Kuva 10. Metsänomistajien suhtautuminen oman metsän käytön päätösten ulkopuolisille ihmisille ja luonnolle aiheutamiin vaikutuksiin ja ulkoisten tekijöiden huomioon ottaminen päätöksenteossa (n = 1 129–1 150).

4 Ehdotuksia tarvittavista päätöstukituotteista ja -palveluista

Edellä esitettyjen tulosten perusteella tässä luvussa hahmotellaan metsänomistajien päätöksentekotilanteisiin sopivia ja heidän yleisimpiä palvelutarpeitaan mahdollisesti vastaavia metsäsuunnittelu- ja päätöstukimuotoja. Palvelupakettien muotoilu on tärkeää, koska metsäpalvelujen kysynnän ennakoidaan kasvavan tulevaisuudessa (Saarinen ja Rantala 2010). Ainakin seuraavat seitsemän palveluaihiota, jotka ovat osittain erillisiä ja osittain toisiinsa liittyviä, on tunnistettavissa. Palvelut sisältävät sekä metsävaratietoa käyttäviä laskennallisia osia että palveluntarjoajan kanssa henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa tapahtuvaa pohdintaa ja oppimista. Muuntelemalla näiden osien keskinäistä suhdetta eli suunnitteluotetta voidaan samoista palveluaihioista päätyä useisiin erilaisiin palveluihin, joiden kustannusrakenne, hinta ja metsänomistajan saaman päätöstuen luonne vaihtelevat suuresti. Siksi näiden aihoiden jatkokehitys, liiketoimintamahdollisuuksien arviointi ja sovittaminen osaksi laajempia palvelukokonaisuuksia jäävät markkinoilla toimivien palveluntarjoajien tehtäväksi.

1. **Metsäomaisuuden vuosihuoltopalvelu.** Metsänomistajien päätöstehtävien yleisin aikajänne oli tuleva vuosi. Tätä aikajännettä voidaan tarkastella eräänlaisena vuosihuoltotyypin palveluna. Tässä vuosihuollossa tarkistetaan ja täsmennetään voimassa olevan metsäsuunnitelman ehdottamat toimenpiteet miettimällä mitä edellisenä tai viime vuosina on tehty ja mitä toimenpiteitä on järkevintä tehdä tulevan vuoden aikana. Suunnitelman ehdotuksia täsmennetään esim. omistajan elämäntilanteen ja markkinatilanteen perusteella. Konkreettinen toteutus suunnitelma voidaan jaotella omatoimiseen ja teetettävään työhön. Tässä yhteydessä voidaan myös jo valmistella tilauksia, sopimuksia, ilmoituksia ja valtakirjoja, joita suunnitellut työt edellyttävät. Tällaisen palveluaihion piirteitä on jo nyt markkinoilla, esimerkiksi Metsämantujen pienille tiloille tarjoama Metsäpalstan perushuolto -palvelupaketti.

Tyypillisesti vuosihuoltoja kannattaa tarjota tehtäväksi aikana, jolloin metsäpalveluorganisaatiossa muutoin on hiljaisempaa, eli esimerkiksi loppusyksystä alkukevääseen ulottuvalla välillä. Kaikkein aktiivisimpien metsänomistajien kanssa vuosihuollon voikin toteuttaa puolivuotishuoltona, jolloin kevättalvella tehtävän tarkastelun painotus olisi tulevan kesän metsänhoitotöissä ja alkusyksyn tarkastelun puolestaan tulevan talven puukaupoissa. Metsäomaisuuden vuosihuoltopalvelun toimivuus edellyttää ajan tasalla olevia, toteutetuilla töillä ja puuston kasvulla päivitettyjä metsävaratietoja. Osana palvelua voisi-kin siksi olla metsävaratietojen ajantasaistaminen.

Palvelun mahdollisten toteutustapojen kirjo ulottuu kirjekyselyyn vastaamisesta puhelinneuvottelun ja Internet-kokouksen kautta henkilökohtaiseen tapaamiseen; metsäkäynti kuuluisi vuosihuoltoon erikoistapauksena ja erikseen pyydettyäessä. Vakiintuneessa asiakassuhteessa vuosihuoltopalvelu voi keveimmillään olla lyhyt palvelutuokio – olennaista on säännöllisyys ja yhdessä sovitut palvelun tavoitteet. Vuosihuoltopalvelun voi katsoa sopivan erityisesti etämetsänomistajille, jotka haluavat rytmittää metsäasioiden hoitoon keskittymistä ja saada säännöllisesti vuosittain asiantuntevaa palvelua. Vuosittainen palvelu lienee sopivin suurehkoilla, esim. yli 50 hehtaarin metsätiloilla.

2. **Metsänhoitotoimien ajoituspalvelu.** Suuri osa metsänomistajista ilmaisi aprikoivansa, missä järjestyksessä toimenpiteet eri kuvioilla kannattaa metsässä toteuttaa. Tähän tuo apua metsikkötason laskelmiin perustuva metsänhoitotoimien ajoituspalvelu. Siinä metsänomistajalle laaditaan metsiköittäisiä vertailulaskelmia ehdotettujen toimenpiteiden (taimikon varhaishoidot, nuoren metsän hoidot, ensiharvennukset, terveys- ja kasvatuslannoitukset jne.) suhteellisesta kannattavuudesta sekä toteutuksen viivästyttämisestä aiheutuvista kustannuksista. Palvelussa tuotetaan myös toimenpiteiden tarkennettu kiireellisyysjärjestys, joka täsmentää metsäsuunnitelmissa tyypillisesti esitettyä karkeampaa kiireellisyysluokitusta (heti, 1–5v, 6–10v).

Palvelu vastaa myös omistajilla usein esiintyneeseen pohdintaan metsänhoidon ulkoistamisen kustannuksista, mikäli omistajalla ei ole edellytyksiä tehdä kaikkia töitä laskelmien osoittamina ajankohtina. Kustannusarviot sisältävän kiireellisyyslistan avulla metsänomistajan on helpompi järjestellä omatoimiset työnsä ja tarvittaessa pyytää tarjouksia ja tehdä sopimukset töiden toteutuksesta. Metsänhoitotoimien ajoituspalvelun toimivuus edellyttää kohdallaan olevia metsävaratietoja esimerkiksi taimikoiden ja nuorten metsien tilanteesta. Siksi palvelussa on tarkoituksenmukaista myös tehdä maastotarkistuksia ainakin sellaisilla kohteilla, joilla epätarkka metsävaratieto voi aiheuttaa suuria tappioita. Tyypillisesti ajoituspalvelun tarve toistuu samalle omistajalle muutaman vuoden välein. Myös pienten tilojen omistajat voisivat olla palvelusta kiinnostuneita. Omatoimisille metsäänsä tutustuville omistajille tähän palveluun voi tarvittaessa sisältyä myös maastokäynti.

3. **Puukaupan valmistelupalvelu.** Metsänomistajat olivat epätietoisia puukaupan oikeasta ajankohdasta. Puukaupan valmistelupalvelu tuo varmuutta puunmyynnin ajankohdan valintaan ja apua sopivan leimikon koostamiseen. Se seuloo tilan hakkuumahdollisuuksista metsikkökuviot, joiden tarjoaminen yhtenä leimikkona olisi omistajan tavoitteet, alueen ominaisuudet ja ajankohdan markkinatilanne huomioiden tarkoituksenmukaisinta. Palvelu sisältää sijoitusneuvojajenhäkinen asiantuntija-arvion puumarkkinatilanteesta, ts. kannattaako puukauppaa kiirehtiä, edistää maltillisesti vaiko lykätä (vrt. osakekaupoissa suositukset lisää, pidä, myy).

Suurille tiloille jalostetummassa muodossa tarjottava puukaupan valmistelupalvelu ei rajoitu vain sijoitustaloudellisesti kannattavimpien hakkuukuvioiden valintaan vaan pyrkii myös muodostamaan logistisesti järkevän leimikkokokonaisuuden, jossa leimikon koko kasvaa ja yksikkökohtaiset korjuukustannukset alenevat. Tämä edellyttää palvelulta pidemmän aikavälin tarkastelua ja myös tekeillä olevan puukaupparatkaisun jälkeisten leimikoiden optimaalista sijoittelua esimerkiksi siten, että eri aikoina hakattavien leimikoiden koko pysyy riittävän suurena.

Puukaupan valmistelupalvelu edellyttää luotettavia puustotunnuksia varttuneista metsikoista. Metsänomistajan on voitava luottaa saamansa asiantuntijapalvelun puolueettomuuteen, joten palvelu sopinee parhaiten toimijalle, jolla ei ole suoraa tai välillistä kytköstä puukauppaan. Samalla palvelu avaa mahdollisuuden aikaisempaa monipuolisemmalle metsänomistamisen kannattavuustarkastelulle, joka vaatii palveluntarjoajalta erityisosaamista. Luonteensa vuoksi palvelu voi sopia myös esim. laajemman varallisuudenhoitopalvelun erityisosioksi, vaikkakin vain rajallinen määrä omistajista on kiinnostunut tämäntyyppisistä tarkasteluista. Palvelusta voisivat hyötyä erityisesti suurten tilojen omistajat sekä puukaupan teossa kokemattomat metsänomistajat.

4. **Suojelupäätöksen valmistelupalvelu.** Tulosten mukaan 41 % omistajista olisi periaatteessa valmis suojelemaan osan metsistään määrääjäksi. Tämä on hyvinkin riittävä asiakasryhmä suojelun vaihtoehtoja, ekologisista vaikutuksista sekä kustannuksista ja korvauksista erittelevälle päätöstuella. Tällaisen palveluaihion kehittäminen puoltaa paikkaansa myös siksi, että metsien monimuotoisuuden suojelun neuvonnalla ei vielä ole vakiintuneita hyviksi koeteltuja käytäntöjä. Suojelupäätöksen valmistelupalvelu esittelee eri organisaatioiden tarjoamat toteuttamistavat ja korvaustasot vapaaehtoisista suojelutavoista omistajan osoittamalle metsäluontokohteelle. Tarvittaessa palvelun osana voidaan myös hakea omistajan tilalta suojeluarvoiltaan parhaat kohteet, mutta erityisesti siinä keskitytään suojelusta saatavien hyötyjen ja omistajan kokemien vaihtoehtoiskustannusten määrittämiseen ja arviointiin omistajan kanssa.

Suojelupäätöksen valmistelupalvelu ottaa huomioon myös muut suojeltavan kohteen omistajalle tuottamat hyödyt monimuotoisuus- ja puuntuotantohyötyjen lisäksi. Palvelussa siis arvioidaan suojelun vaikutukset esimerkiksi maiseman, retkeilyn, marjastuksen, metsästyksen, hiilensidonnän ym. kannalta ja miten omistaja näitä arvostaa. Palvelu sopii niin monitavoitteisille kuin pääasiassa taloudellisia metsänomistuksen tavoitteita painottaville omistajille.

Lähtökohtaisesti palveluntarve esiintyy kullakin omistajalla yleensä vain silloin, kun tila on juuri hankittu omistukseen tai kun sitä ollaan siirtämässä perillisille ja sen käyttömuotoja tarkastellaan pitkälle tulevaisuuteen. Palvelu on tarpeen myös silloin, kun metsä- tai ympäristöpolitiikassa otetaan käyttöön uusia suojelun rahoitusinstrumentteja, jotka lisäävät taloudellisen ansainnan mahdollisuuksia metsien käytössä. Palvelun julkiselle rahoittamiselle on vahvoja perusteita erityisesti silloin, kun tavoitellaan laajempaa suojelukokonaisuutta usean metsänomistajan mailla. Luonteensa vuoksi suojelupäätöksen valmistelupalvelu sopii myös julkisen organisaation toteuttamaksi. Yhdistettynä laajempaan varallisuuden- tai luonnonhoitopalveluun sitä voivat tarjota myös yksityiset palveluntarjoajat.

5. **Riistan- ja luonnonhoidon suunnittelupalvelu.** Noin neljännes omistajista oli halukas hoitamaan joko kaikkia tai osaa metsistään monimuotoisuutta korostaen. Erityisesti suojelumyönteisten omistajien mielestä monimuotoinen metsikkö oli myös hyvä riistan elinympäristö. Siksi monimuotoisuus- ja riistanhoitopainotteinen metsien hoito voivat käytännössä helposti täydentää toisiaan ja johtaa onnistuneeseen metsien päällekkäiskäyttöön. Riistan- ja luonnonhoidon suunnittelupalvelu voi olla joko tavanomaisen taktisen metsäsuunnittelun lisäpalvelu tai oma erityispalvelunsa. Tämän tyyppistä palvelua tarjoaa nykyisin esimerkiksi Innofor.

Palvelussa suunnittelun kohteeksi voidaan valita sekä sopimussuojelun piirissä että sen ulkopuolella olevia metsiköitä, niin että muodostuu mielekäs kokonaisuus. Aluksi kartoitetaan kohdealueen riistalajit ja valitaan joukosta lajit, joiden elinolosuhteita omistaja haluaa erityisesti parantaa. Tämän jälkeen alueen metsiköille suunnitellaan sellaiset metsänhoito- ja muut toimet, jotka parantavat valittujen riistalajien ruokailu-, lepo- tai soidinpaikoilla viihtymistä ja samalla ylläpitävät metsän monimuotoisuutta. Tavoitteista riippuen toimiin voi sisältyä esimerkiksi riistapellon, nuolukivi- ja juomapaikkojen perustamista ja hoitoa tai metsän pensaskerrosta tai lehtipuustoa säästäviä harvennushakkuita.

Metsästyksen harrastajille ja metsästyspalveluita tuottaville metsänomistajille (esim. yhteismetsät) palvelu voi kohdistua tarvittaessa kerralla suureenkin metsäalueeseen, kun se muille omistajille on tyypillisesti pienialainen ja -piirteinen. Suunniteltujen toimenpiteiden kustannuksiin voidaan hakea tukea perustamalla kohdealueelle luonnonhoitohankkeita tai vapaaehtoisen suojelun kohteita. Palvelun toteutus edellyttää riistanhoidollista erityis- ja paikallisosaaamista.

6. **Naapuriyhteistyön kannustuspalvelu.** Tyypillisesti metsänomistajien palvelut tuotetaan ja metsiköiden toimenpiteet toteutetaan kullakin metsätilalla erikseen. Esimerkiksi luonto- ja riistakohteiden tilanrajat ylittävä luonne, yhteisten hankkeiden kustannustehokkuus ja tässä tutkimuksessa havaittu omistajien kiinnostus yhteistoimintaan viestivät kuitenkin naapurustolle tai muulle metsänomistajaryhmälle yhteisesti tarjottavan palvelun mahdollisuuksista.

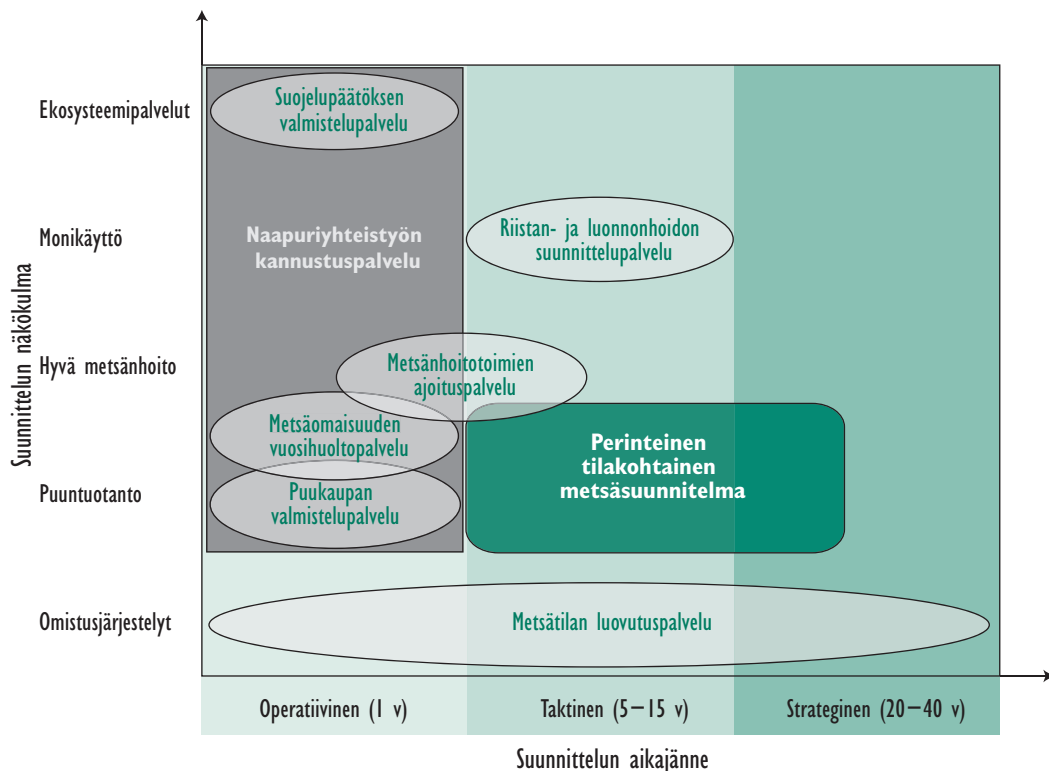
Naapuriyhteistyön kannustuspalvelu voi yksinkertaisimmillaan sisältää rajalinjojen tarkistuksen ja merkitsemisen, yhdessä toteutettavan suojelu- tai luonnonhoitohankkeen, lannoitusprojektin, tiestön perusparannus- tai ojien kunnostusprojektin. Palvelun kannustavuus syntyy jo markkinointivaiheessa, jossa mukaan lähteville omistajille on selkeästi osoitettava yhteistyön kannattavuus. Projektiluonteisena palvelu pyrkii konkreettisen toimenpiteen toteutukseen. Samalla sen taustatavoitteena on tarjota omistajaryhmälle hyvä yhteinen kokemus ja herättää kipinä myöhempiä yhteishankkeita kohtaan.

Naapuriyhteistyön kannustuspalvelu on toteutustavoiltaan tyypillisesti monimuotoinen: palvelutoteutusta suuntaavan ja täsmentävän aloituspalaverin lisäksi siihen voi sisältyä maastokatselmus, vertailulaskelmien esittely, hankkeiden toteutuksen tilaaminen ja valvonta sekä päätöspalaveri. Yhteen palvelukokonaisuuteen mukaan otettavien tilojen ja omistajien määrä voi vaihdella tilanteen mukaan, mutta tyypillisesti toimiva pienryhmäpalvelu syntyy jo 2-5 omistajan kesken. Palvelu on tarpeellinen etenkin silloin, kun ainakin osa naapureista on etäomistajia, jotka eivät juuri muutoin ole tekemisissä keskenään. Naapuriyhteistyön kannustuspalvelu kunnioittaa omistajien metsäomaisuustietojen yksityisyyttä, joten siinä käsitellään yhteisesti vain suunnittelun kohteena olevien tilanosien metsävaratietoja soveltuvien osien.

7. **Metsätilan luovutuspalvelu.** Metsäpäätöksiä viimeisimmän vuoden aikana tehneistä yli kolmannes oli miettinyt metsätilan siirtämistä perillisille tai ulkopuolisille. Metsätilan luovutuspalvelu ottaa tarkasteluun paitsi tilan luovuttajan tarpeet myös tilan saajan tarpeet silloin, kun kyseessä on sukupolvenvaihdos. Ensimmäinen vaihe saattaa olla jo sopivan jatkajan tunnistaminen perillisistä, ellei sitä ole jo tehty. Luovutustapojen vertailussa parhaan kokonaisratkaisun löytäminen edellyttää monipuolisia verovertailulaskelmia, metsävähennyksen käytön arvioimista, saajan rahoitusmahdollisuuksien ja metsien käytön suunnitelmien selvittämistä tulevan metsänomistamisen kokonaiskannattavuuden selvittämiseksi. Nykyisen ja tulevan omistajan näkemyksiin pohjautuvan yleiskatsauksen jälkeen palvelu syvenyy sukupolvenvaihdon vaihtoehtojen esittelyyn ja osapuolten veroseuraamusten havainnollistamiseen.

Palvelun olennainen osa on ajantasainen tila-arvio. Usein tähän liittyy myös muun mahdollisen omaisuuden arviointi, sillä muun omaisuuden jakaminen muille perillisille saattaa olla edellytys metsätilan elinkelpoisuuden kannalta. Yksinkertaisimmillaan palvelu toteutetaan yhdelle ikääntyneelle metsänomistajalle. Tavallisempaa lienee kuitenkin, että palvelun asiakkaina on samanaikaisesti myös joukko omistajan lapsia ja lastenlapsia tai usean sukupolven aikainen jakamaton perikunta, jolloin mukaan tulee enemmän vaihtoehtoja, mielipiteiden tiedustelua ja neuvotteluja. Usein myös koko tilan tai sen osan myynti sekä yhteismetsän perustaminen tai tilan liittäminen olemassa olevaan yhteismetsään tulevat esiteltäviksi omina vaihtoehtoinaan. Palvelun tuottajalta tämä edellyttää monipuolista ja laaja-alaista osaamista sekä hyviä neuvottelutaitoja.

Edellä kuvatut seitsemän palveluaihiota poikkeavat kaikki nykymuotoisesta metsäsuunnitelmasta, joka on tilan tai tilakokonaisuuden kestävä metsätalouden taktinen toimenpideohjelma 10-15 vuoden ajaksi. Tämän tutkimuksen tulokset metsänomistajien päätöksentekotilanteista viestivät, että metsäsuunnittelun palveluvalikoimaa on syytä täydentää erityisesti operatiivisen suunnittelun ja metsien monikäytön suunnittelun suuntaan. Kuitenkaan ei ole perusteita unohtaa puuntuotantoon painottuvia ja pitkän aikavälin suunnittelupalveluja. Perinteinen metsäsuunnittelu ja yllä hahmotellut palveluaihiot sijoittuvat suunnittelun aikajänteen ja tavoitetyypin muodostamaan kenttään likimäärin kuvan 11 mukaisesti.

Kuva 11. Tulosten pohjalta hahmotellut palveluaihiot ja perinteinen metsäsuunnitelma niiden tarkastelun aikajänteen ja näkökulman mukaan.

5 Johtopäätökset

Kurttilan ym. (2010) metsänomistajatutkimuksen mukaan maksutonta metsävaratiedotetta täydentävistä metsäsuunnittelun lisäpalveluista eniten kiinnostusta herättivät hakkuuvaihtoehdot yksittäisille kuvioille ja koko tilalle sekä toimenpiteiden pohtiminen kuvioille maastossa yhdessä suunnittelijan kanssa. Tämän päätöstehtäviä ja palvelutarpeita tarkemmin selvittäneen tutkimuksen tulokset ovat sopusoinnussa näiden havaintojen kanssa: omistajia kiinnostaa toimenpiteiden järjestys, puukaupan ajoittaminen sekä vapaamuotoinen keskustelu ammattilaisten kanssa. Tulkittaessa tuloksia palvelujen markkinoinnin ja myynnin kannalta on syytä kiinnittää huomiota kuvien 2–4 jakaumien eroavaisuuksiin. Tummillä palkeilla ilmaistut yleiset päätöstehtävät ovat melko todennäköisesti olleet omistajilla hiljattain esillä, ja niihin liittyviä palveluja kannattaa tarjota muun yhteydenpidon yhteydessä. Vaaleilla palkeilla ilmaistuihin tiheään esiintyviin päätöstehtäviin kannattaa puolestaan ensimmäisenä osoittaa ”sokkomarkkinointia”, koska ennustettu osumatarkkuus on näille paras.

Yleinen johtopäätös tuloksista on, että yksityismetsänomistajille suunnattuja metsäsuunnittelu- ja päätöstukipalveluja on syytä kehittää erityisesti operatiivisen suunnittelun suuntaan, tukemaan konkreettista toimenpiteiden suunnittelua ja toteuttamista (ks. myös Saarinen ja Rantala 2010). Tämän ei kuitenkaan saa antaa johtaa siihen, että pitkän aikavälin kestävyysnäkökulmat unohdetaan: taktisia ja strategisia tarkasteluja on suositeltavaa liittää operatiivispainotteisten palvelujen yhteyteen esimerkiksi viiden vuoden välein. Metsien käytön tarkastelujen aikajänteen lyhentyessä on vaarana, että muut seikat, esimerkiksi hintakehitys puumarkkinoilla, ohjaavat voimakkaammin metsien käytön päätöksiä ja lisäävät päätöspohdintojen ja samalla tarvittavien palvelujen kysynnän ajallista vaihtelua. Näin on vaarassa käydä silloinkin, jos tavoitteiltaan epätietoiset ja metsästään vieraantuvat omistajat tarkastelevat metsiään yhä useammin irrallaan muusta taloudesta. Palvelukysynnän (ja puuntarjonnan) suhdannevaihtelujen tasoittamiseksi markkinoille tarvitaan kokonaisvaltaisen varallisuudenhoidon palveluita, joissa metsillä on integroitu rooli.

Toisena palvelujen kehittämissuuntana operatiivisten palvelujen rinnalla on nähtävissä aiheen ja tavoitteiden mukainen eriytyminen: omistajien konkreettiseen palvelutarpeeseen vastaamiseksi ja aidon palvelujen ostokiinnostuksen (kysynnän) herättämiseksi tarvitaan palveluiden erikoistumista esimerkiksi puunmyynnin, suojelusopimuksen, metsänhoitotöiden järjestelyjen ja tilan omistusjärjestelyjen päätöksenteon tueksi. Eriytyvien palvelujen ei kuitenkaan välttämättä tarvitse olla erillisiä, vaan niitä voidaan tarjota myös vapaavalintaisina palvelupaketin osioina. Ne voidaan myös liittää perinteisen mallin mukaiseen taktiseen metsäsuunnitelmaan, jota voidaan tulevaisuudessa päivittää useammin (jatkuva suunnittelu). Useita tulosten perusteella hahmoteltuja palveluaihioita yhdistää se, että ne syventyvät muuhun(kin) kuin tilan puuntuotantoon. Tämä sopii yhteen Kansallisen metsäohjelman 2015 (2008) ja sen vuonna 2010 tarkistetun version linjausten sekä tulevien metsänomistajien arvoja ja tavoitteita koskevien tutkimustulosten (Rämö ja Toivonen 2009, Karppinen ja Tiainen 2010) kanssa. Näissä palveluissa on tärkeää tuoda havainnollisesti esille erilaisia metsien käytön vaihtoehtoja ja niiden seurauksia, jotta metsänomistajat voivat tehdä aitoja tavoitteidensa mukaisia päätöksiä.

Mieluisimpien monimuotoisuuden turvaamistapojen jakauma sekä korvauksetta ja alennetulla korvaustasolla suojeluhalukkaiden metsänomistajien osuudet kertovat, että metsänomistajistamme noin 10–20 prosentin suuruinen joukko on valmis vapaaehtoisesti osallistumaan suojelun kustannuksiin. Tätä suojeluhalukkuutta hyödyntämällä voitaisiin parantaa METSO-ohjelman kansantaloudellista kustannustehokkuutta. Sama omistajajoukko, kenties jonkin verran suurempikin (vrt. von Boehm 2008, Laitila ym. 2009), voisi olla kiinnostunut suojelun ja luonnonhoidon toteutustapoihin pureutuvasta suunnittelupalvelusta. Omistajajoukko on sen verran suuri, että

palveluntarjoajien kannattaa tarkemmin pohtia tämän ryhmän tarpeita. On huomionarvoista, että erityisesti suojeluhalukkaat omistajat korostavat metsien päällekkäiskäyttöä: heidän mielestään monimuotoisen metsän kokemus yhdistyy aidon metsän tuntuun sekä näkemykseen hyvästä riistan elinympäristöstä. Niinpä riistapainotteinen luonnonhoidon palvelu ja virkistysnäkökulman korostetusti huomioiva suunnittelupalvelu tukevat samalla myös monimuotoisuuden turvaamista.

Metsänomistajien yhteistoiminnasta kertovat kokemukset sekä kiinnostus yhdessä toteutettavia (suoja-) hankkeita kohtaan on merkityksellinen havainto. Yhteistoimintaan kannustavilla ja useamman metsänomistajan tilalla samanaikaisesti toteutettavilla suunnittelupalveluilla ja toimenpiteillä saat-
taa siis olla tulevaisuutta. Tällainen palvelutarjonnan malli mahdollistaisi kustannusten jakautumisen useamman maksavan asiakkaan kesken, mikä saattaisi tehdä palveluista halutumpia kuin yhdelle omistajalle kerrallaan tarjotut, kustannusvastaavasti hinnoiteltuina kalliit palvelut. Samalla palvelumalli tarjoaisi mahdollisuuksia omistajien keskinäiselle vuorovaikutukselle ja vertaisoppimiselle, mitkä ovat olennaisia tekijöitä omistajien metsänomistajaidentiteetin kehittämisessä (Hujala ja Tikkanen 2008) sekä niin kutsutussa valtaantumisessa aktiivisiksi, asiakaslähtöisiä palveluja halua-
viksi metsänomistajiksi (Vettenranta ja Eerikäinen 2007). Voi olla, että pienimuotoisesta yhteistoiminnasta saatavat hyvät kokemukset kannustaisivat omistajia uusiin yhteistyömuotoihin. Tilanrajat ylittävän yhteistoiminnan yleistyminen olisi sekä ekologisesta että taloudellisesta näkökulmasta toivottavaa, ja sen tuloksena pientenkin tilojen aktiivinen hoito tulee kannattavammaksi.

Tutkimuksessa metsänomistajien taustapiirteinä tarkastelluista tavoite- ja päätöksentekijäryhmistä taloudellista turvaa korostavat ja opinhaluiset näyttäytyivät kautta linjan kiinnostuneimpina eri palvelutyyppettä kohtaan. Suunnitellut palvelut ja niiden markkinointi onkin suositeltavaa kohdentaa juuri näille ryhmille. Vähäisintä kiinnostus palveluja kohtaan oli metsästä elävillä ja itsenäisillä, joille kannattaneekin tarjota ensisijaisesti itsenäiseen käyttöön soveltuvia laskelma- ja verkkopalveluja. Monitavoitteisia omistajia kiinnosti eritoten metsätietopaketti sekä yhteistoiminta, ja virkistyskäyttäjät erottuivat erityisesti vapaamuotoisen keskustelun ja metsäretkipalvelun kannattajina. Tietotuote- ja vuorovaikutuspainotteisilla suunnitteluotteilla näyttäisi siis molemmilla olevan metsänomistuksen tavoitteisiin liittyvät ja osittain eriytyvät asiakasryhmät. Päätöksentekijäryhmistä delegoijia kiinnosti muita enemmän konkreettisten toimien suunnittelupalvelu sekä tilan siirtäminen perillisille, ja puntaroi-
jia puolestaan metsätietopaketti, puunmyynnin ajoitus sekä yhteistoiminta. Näihin liittyvien palvelujen tarjoamisessa on sisällön ohella huomioitava omistajien toiveet päätösvalan jakautumisesta omistajan ja asiantuntijoiden välillä.

Tässä tutkimuksessa havaitut metsänomistajien päätöstehtävät ja tunnistetut päätöstuki- ja suunnittelupalvelutarpeet edellyttävät varsin laajaa asiantuntemusta palveluiden tarjoajilta. Hahmotelluissa palveluaihioissa onkin työtä eri tavalla toimintojaan painottaville metsä-, ympäristö- ja omaisuudenhoitoalan yrityksille ja organisaatioille. Joukossa on sekä julkis- että yksityisrahoitteiseksi soveltuvia palveluja ja näiden yhdistelmiä. Toimijoiden työnjaon, politiikkakeinojen sekä kehittyvien palvelumarkkinoiden muokkaantuminen ja muokkaaminen paremmin yhteensopiviksi tullee olemaan yksi lähivuosien olennaisista kysymyksistä. Tarvittava erikoistuminen tulee edellyttämään mm. toimijaorganisaatioiden verkostoitumista. Paikallisella ja alueellisella tasolla sekä pk-yritysten joukossa tämä tarkoittaa nykyistä aktiivisempien yritysten välisten ostopalvelumarkkinoiden kehittymistä sekä mahdollista tarvetta erillisrahoitteisiin verkostoitumishankkeisiin ja -koulutuksiin (ks. Rantala ja Kulmala 2006, Nivukoski 2009). Julkisen politiikkaintressin yhdistäminen toimiviin palvelumarkkinoihin puolestaan edellyttäne jonkinlaisen tilaaja-tuottaja-mallin soveltamista (ks. Rantala 2008) ainakin osassa kehitettäviä suunnittelu- ja päätöstukipalvelutyyppettä.

Jatkotutkimuksissa olisi tärkeää selvittää markkinatutkimuksen keinoin metsänomistajien maksuhalukkuutta tilanteessa, jossa yksityiskohtaisesti kuvatuilla metsäpäästösten palveluilla on palveluntuotannon kustannuksiin ja kannattavaan liiketoimintaan perustuvat hintalaput. Metsien monimuotoisuuden suojeluhaluuden tutkimus täydentyisi puolestaan metsäpolitiikan käytännön toimivuutta arvioivilla suojelusopimusprosessien seurantatutkimuksilla. Kokonaan uudenlaisena palvelutyypinä ehdotetun naapurimetsänomistajien ryhmäpalvelun kehittelymahdollisuuksia kannattaisi puolestaan ensimmäiseksi tutkia kokeiluhankkeena tapaustutkimuksen keinoin. Monilta osiltaan tässä raportoitu tutkimus kannattaisi toistaa 2020-luvun alussa, jolloin olisi mahdollista eritellä metsänomistajakunnan muutosten ja palvelujen kehittymisen aikaansaamia muutoksia omistajien päätöksenteossa ja palvelutarpeissa.

Kirjallisuus

- Algorithms and Theory of Computation Handbook. 1999. CRC Press LLC. "decision problem", in Dictionary of Algorithms and Data Structures [online], edited by Paul E. Black, U.S. National Institute of Standards and Technology. Saatavilla osoitteesta: <http://www.itl.nist.gov/div897/sqg/dads/HTML/decisionProblem.html> [viitattu 8.7.2010].
- von Boehm, A. 2008. Vihreän metsäsuunnitelman kysyntä yksityismetsänomistajakunnassa. Helsingin yliopisto, metsäekologian laitos. Metsänhoitotieteen pro gradu-tutkielma. 89 s. Saatavilla osoitteesta: http://www.wwf.fi/www/uploads/pdf/vihrean_metsasuunnitelman_kysynta_progradu.pdf [viitattu 21.06.2010].
- Dennis, D. 1988. An econometric analysis of harvest behavior: Integrating ownership and forest characteristics. *Forest Science* 35: 1088–1104.
- Favada, I.M., Karppinen, H., Kuuluvainen, J., Mikkola, J. & Stavness, C. 2009. Effects of timber prices, ownership objectives, and owner characteristics on timber supply. *Forest Science* 55(6): 512–523.
- Hahtola, K. 1973. The rationale of decision-making by forest owners. *Acta Forestalia Fennica* 130. 112 s.
- Hallituksen esitys Eduskunnalle eräksi metsäverotusta koskeviksi muutoksiksi. 2008. HE 206/2008. Saatavilla osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080206> [viitattu 10.9.2010].
- Hokajärvi, R., Hujala, T., Leskinen, L.A. & Tikkanen, J. 2009. Effectiveness of sermon policy instruments: forest management planning practices applying the activity theory approach. *Silva Fennica* 43(5): 889–906.
- Hokajärvi, R., Hujala, T., Juntunen, A.L. & Tikkanen, J. 2010. Yhteistä ymmärrystä metsäsuunnittelulla. ePooki, Oulun seudun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 2/2010. 4 s. <http://www.oamk.fi/epooki/?julkaisu=10> [viitattu 21.6.2010].
- Horne, P. 2006. Forest owners' acceptance of incentive based policy instruments in forest biodiversity conservation – a choice experiment based approach. *Silva Fennica* 40(1): 169–178.
- Horne, P., Koskela, T., Ovaskainen, V., Karppinen, H. & Naskali, A. 2004. Metsänomistajien suhtautuminen yksityismetsien monimuotoisuuden turvaamiseen ja sen toteutuskeinoihin. Julkaisussa: Horne, P., Koskela, T. & Ovaskainen, V. (toim.). Metsänomistajien ja kansalaisten näkemykset metsäluonnon monimuotoisuuden turvaamisesta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja - The Finnish Forest Research Institute, Research Papers 933: 47–63, 65–69, 72–73.
- Horne, P., Koskela, T., Ovaskainen, V., Karppinen, H. & Horne, T. 2009. Forest owners' attitudes towards biodiversity conservation and policy instruments used in private forests. Julkaisussa: Horne, P., Koskela, T., Ovaskainen, V. & Horne, T. (toim.). Safeguarding forest biodiversity in Finland: Citizens' and non-industrial private forest owners' views. Metlan työraportteja 119: 33–51. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2009/mwp119.htm> [viitattu 21.6.2010].
- Hujala, T. 2009. Owner-driven decision support in holding-specific forest planning. *Dissertationes Forestales* 85. 40 s. + 4 osajulk. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/dissertationes/df85.htm> [viitattu 8.7.2010].
- Hujala, T. & Tikkanen, J. 2008. Boosters of and barriers to smooth communication in family forest owners' decision making. *Scandinavian Journal of Forest Research* 23(5): 466–477.

- Hujala, T. Pykäläinen, J. & Tikkanen, J. 2007. Decision making among Finnish non-industrial private forest owners: The role of professional opinion and desire to learn. *Scandinavian Journal of Forest Research*, 2007(22): 454–463.
- Hujala, T., Tikkanen, J., Hänninen, H. & Virkkula, O. 2009. Family forest owners' perception of decision support. *Scandinavian Journal of Forest Research* 24(5): 448–460.
- Hujala, T., Leskinen, L.A. & Kurttila, M. 2010. Adaptiivinen metsäsuunnittelu ja monimuotoisuuden turvaaminen. Julkaisussa: Koskela, T., Hänninen, R. & Ovaskainen, V. (toim.) 2010. Metsien monimuotoisuuden turvaamisen keinot ja yhteiskunnalliset vaikutukset (TUK) -tutkimusohjelman loppuraportti. Metlan työraportteja 158: 94–97. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp158.htm> [viitattu 21.6.2010].
- Hänninen, H., Karppinen, H. & Leppänen, J. 2010. Suomalainen metsänomistaja 2010. Metsäntutkimuslaitos. Käsikirjoitus.
- Hänninen, H. & Karppinen, H. 2010. Yksityismetsänomistajat puntarissa. Julkaisussa: Sevola, Y. (toim.). Metsä, talous, yhteiskunta. Katsauksia metsäekonomiseen tutkimukseen. Metlan työraportteja 145: 55–67. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp145.htm> [viitattu 21.6.2010].
- Hänninen, H. & Kurttila, M. 2007. Metsäluonnon monimuotoisuusneuvonnan vaikuttavuus ja kehittämistarpeet. Metlan työraportteja 57. 72 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp057.htm> [viitattu 10.08.2010].
- Järveläinen, V-P. 1978. Yksityismetsätalouden seuranta. Metsälöytökseen perustuvan tietojärjestelmän kokeilu. *Folia Forestalia* 354. 55 s.
- Kansallinen metsäohjelma 2015: Lisää hyvinvointia monimuotoisista metsistä. Valtioneuvoston periaatepäätös. Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 3/2008. 46 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.mmm.fi/fi/index/julkaisut.html> [viitattu 08.02.2010].
- Karppinen, H. 1998. Values and objectives of non-industrial private forest owners in Finland. *Silva Fennica* 32(1): 43–59.
- Karppinen, H. & Tiainen, L. 2010. “Semmonen niinkun metsäkansa” - suurten ikäluokkien perijät tulevaisuuden metsänomistajina. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/2010: 19–38.
- Korhonen, K. T., Heikkinen, J., Henttonen, H., Ihalainen, A., Pitkänen, J. & Tuomainen, T. 2006. Suomen metsävarat 2004–2005. *Metsätieteen aikakauskirja* 1B/2006: 183–221.
- Koskela, T. 2010. METSO-keinojen tunnettuus ja hyväksyntä – metsänomistajien näkemyksiä METSO-ohjelmasta. Julkaisussa: Koskela, T., Hänninen, R. & Ovaskainen, V. (toim.). Metsien monimuotoisuuden turvaamisen keinot ja yhteiskunnalliset vaikutukset (TUK) -tutkimusohjelman loppuraportti. Metlan työraportteja 158, s. 32–34. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp158.htm> [viitattu 8.7.2010].
- Kumela, H. & Koskela, T. 2006. Metsänomistajien näkemyksiä luonnonarvokaupan ja sen sopimusehtojen hyväksyttävyydestä. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2006: 257–270.
- Kurttila, M., Pykäläinen, J. & Leskinen, L.A. 2005. Metsäluonnon monimuotoisuuden yhteistoimintaverkostot ja yksityismetsien aluetason metsäsuunnittelu. *Metsätieteen aikakauskirja* 1/2005: 33–49.
- Kurttila, M., Pykäläinen, J. & Leskinen, P. 2006. Defining the forest landowner's utility loss compensative subsidy level for a biodiversity object. *European Journal of Forest Research* 125(1): 67–78.
- Kurttila, M., Leskinen, P., Pykäläinen, J. & Ruuskanen, T. 2008. Forest owners' decision support in voluntary biodiversity-protection projects. *Silva Fennica* 42(4): 643–658.
- Kurttila, M., Korhonen, K., Hänninen, H. & Hujala, T. 2010. Yksityismetsien metsäsuunnittelu 2010 - nykytilanne ja kehittämistarpeita. Metlan työraportteja 153. 43 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2010/mwp153.htm> [viitattu 21.6.2010].
- Laitila, T., Hujala, T., Tikkanen, J. & Kurttila, M. 2009. Yksityismetsien monikäyttöön ja monimuotoisuuteen liittyvät arvot ja asenteet: analyysi metsänomistajien haastatteluista. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2009: 113–125.
- Leskinen, P., Hujala, T., Tikkanen, J., Kainulainen, T., Kangas, A., Kurttila, M., Pykäläinen, J. & Leskinen, L.A. 2009. Adaptive decision analysis in forest management planning. *Forest Science* 55(2): 95–108.

- Metsätilastollinen vuosikirja. 2010. Metsäntutkimuslaitos. Saatavissa osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/metsatilastollinen/vsk/> [viitattu 8.7.2010].
- Niskanen, Y. 2005. Metsäsuunnitelman vaikutus metsäankäyttöpäätökseen. *Dissertationes Forestales* 10. 46 s. + artikkelit. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/dissertationes/df10.htm> [viitattu 08.07.2010].
- Nivukoski, E. 2009. Metsätalouden palveluyritysten välisen yhteistyön- ja verkostoitumisen mahdollisuudet Seinäjoen seudulla. Opinnäytetyö, Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Saatavilla osoitteesta: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200905122665> [viitattu 10.08.2010].
- Pasma, T. 2010. Sosiaalisen median mahdollisuudet metsäalan viestintä- ja vuorovaikutusvälineenä -selvitystyön tulosraportti 28.5.2010. 48 s.
- Primmer, E. & Karppinen, H. 2010. Professional judgment in non-industrial private forestry: Forester attitudes and social norms influencing biodiversity conservation. *Forest Policy and Economics* 12(2): 136–146.
- Rantala, J. 2008. Tilaa- ja tuottaja-malli ja metsätalouden julkisrahoitteinen palvelutuotanto. *Metsätieteen aikakauskirja* 2/2008: 97–115.
- Rantala, J. & Kulmala, H.I. 2006. Verkostoitumisen nykytilanne, edellytykset ja mahdollisuudet metsätalouden palvelutuotannossa Pirkanmaalla. *Metsätieteen aikakauskirja* 3/2006: 353–367.
- Rickenbach, M. 2009. Serving members and reaching others: The performance and social networks of a landowner cooperative. *Forest Policy and Economics* 11: 593–599.
- Rämö, A-K. & Toivonen, R. 2009. Uusien metsänomistajien asenteet, motiivit ja aikomukset metsiin ja metsänomistukseen liittyvissä asioissa. Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen raportteja nro 216. 182 s. http://www.ptt.fi/dokumentit/rap216_1802091232.pdf [viitattu 17.8.2010].
- Saarinen, V.-M. & Rantala, J. 2010. Metsäpalveluyritysten kasvulle on kysyntää. TTS tutkimuksen tiedote, Luonnonvara-ala: metsä 7/2010 (743), 3 s.
- Saramäki, J., Tikkanen, J. & Heino, E. (toim.) 2003. Yksityismetsien suunnittelun uudet tuulet. Seminaari Ylivieskassa 26.11.2003. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 900. 64 s.
- Store, R. & Heino, E. (toim.) 2005. Ekologinen tietämys ja metsäsuunnittelu - menetelmiä, näkökulmia ja tutkimustuloksia. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 939. 109 s.
- Suomen kansallinen toimintasuunnitelma uusiutuvista lähteistä peräisin olevan energian edistämisestä direktiivin 2009/28/EY mukaisesti. 2010. Työ- ja elinkeinoministeriö, Energiaosasto. Saatavilla osoitteesta: <http://www.tem.fi/index.phtml?s=3988> [viitattu 8.7.2010].
- Syrjänen, K., Horne, P., Koskela, T. & Kumela, H. (toim.) 2006. METSON seuranta ja arviointi. Etelä-Suomen metsien monimuotoisuusohjelman seurannan ja arvioinnin loppuraportti. Maa- ja metsätalousministeriö, ympäristöministeriö, Metsäntutkimuslaitos ja Suomen ympäristökeskus. 348 s. + liitteet.
- Tikkanen, J., Hokajärvi, R., Hujala, T. & Lappalainen, S. (toim.) 2007. Asiakaslähtöisyys metsäsuunnittelun kehittämishaasteena. Metsäntutkimuslaitoksen työraportteja 65. 125 s. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp065.htm> [viitattu 09.08.2010].
- Ungern, H. 1998. Täyden korvauksen periaate. Maankäytön rajoitusten korvaamisessa. Osa I. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos PTT, Raportteja ja artikkeleita n:o 156, 48 s. www.ptt.fi/dokumentit/rap156_07080614.pdf [viitattu 17.8.2010].
- Valtioneuvoston periaatepäätös Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmasta 2008–2016. 27.3.2008. Helsinki. 13 s.
- Verkkokeskustelu metsien hoidosta. 2010. Maa- ja metsätalousministeriö. http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/metsat/metsien_hoito_kaytto/verkkokeskustelu.html [viitattu 16.08.2010].
- Vettenranta, J. & Eerikäinen, H. 2007. Voimaantuminen asiakaslähtöisen metsäsuunnittelun edellytyksenä. Julkaisussa: Tikkanen, J., Hokajärvi, R., Hujala, T. & Lappalainen, S. (toim.) 2007. Asiakaslähtöisyys metsäsuunnittelun kehittämishaasteena. Metlan työraportteja 65, s. 49–57. Saatavilla osoitteesta: <http://www.metla.fi/julkaisut/workingpapers/2007/mwp065.htm> [viitattu 10.08.2010].

Liitteet

Liite 1. Kyselylomakkeen osiot A ja B, joiden tulokset on raportoitu tässä julkaisussa.

METLA

A METSIEN KÄYTÖN PÄÄTÖKSENTEKO

Hanke 3525

Pyydämme Teitä tässä osassa vastaamaan kysymyksiin, jotka liittyvät omistamissanne metsissä tekemiinne päätöksiin. Päätökset voivat koskea mitä tahansa metsienne käyttöön liittyviä asioita. Päätös voi tarkoittaa myös että asiaa mietitään, mutta päätetään olla tekemättä mitään.

A1 Kuinka laajaa metsäaluetta päätöksenne ovat koskeneet?

- a) Ympyröikää kaikki viimeisen vuoden aikana esillä olleet päätöksenteon kohteet.
- 1 Alue, joka kattaa omien metsieni lisäksi myös naapureiden metsiä (esim. kunnostusojitusprojekti)
 - 2 Omistamani metsätila(t)
 - 3 Useamman kuin yhden metsikkökuvion muodostama kokonaisuus (esim. leimikko)
 - 4 Yksittäinen metsikkökuvio
 - 5 Yksittäinen puu tai puuryhmä
 - 6 En ole tehnyt viimeisen vuoden aikana metsääni liittyviä päätöksiä (Siirtykää kysymykseen A6)

b) Viimeisin esillä ollut alue oli numero ____.

A2 Kuinka pitkää ajanjaksoa tekemänne päätökset ovat koskeneet?

- a) Ympyröikää kaikki viimeisen vuoden aikana esillä olleet ajanjaksot.
- 1 Muutaman viikon sisällä toteutettavat toimenpiteet
 - 2 Noin vuoden sisällä toteutettavat toimenpiteet
 - 3 Metsissä toteutettavien toimenpiteiden työsuunnitelma lähimmälle viidelle vuodelle
 - 4 Metsien käytön taso ja periaatteet noin 10 vuoden aikajänteellä
 - 5 Reilusti yli 10 vuoden päähän ulottuva metsieni tarjoamien mahdollisuuksien tarkastelu

b) Viimeisin esillä ollut ajanjakso oli numero ____.

A3 Minkälaisia metsienne käyttöön liittyviä kysymyksiä olette miettinyt?

- a) Ympyröikää kaikki kysymykset, joita olette miettineet viimeisen vuoden aikana.
- 1 Mitä metsässäni ylipäätään voi tai kannattaa tehdä?
 - 2 Missä järjestyksessä tarpeelliseksi arvioimani toimenpiteitä kannattaa toteuttaa?
 - 3 Onko nyt hyvä aika myydä puuta?
 - 4 Mistä metsiköistä ja millaisin hakkuin saan metsästäni tietyn tarvitsemani rahasumman?
 - 5 Paljonko maksaa teettää metsänhoitotyöt ulkopuolisella työvoimalla?
 - 6 Minkä verran voin saada metsästäni tuloja erilaisiin hankintoihin tai lainan lyhentämiseen?
 - 7 Miten minun kannattaa siirtää metsäomaisuuteni perillisilleni?
 - 8 Ostanko lisää metsää tai myynkö kaiken tai osan metsäomaisuudestani?
 - 9 Miten metsäni tuottaa verrattuna pankkisijoitukseen tai osakkeisiin?
 - 10 Muu kysymys, mikä _____

b) Kysymys, jota viimeksi olette miettinyt, oli numero ____.

Liite 1 jatkuu...

Metsäntutkimuslaitos (Metla) on maa- ja metsätalousministeriön alaisuudessa toimiva valtion tutkimuslaitos, joka rakentaa metsäalan tulevaisuutta tuottamalla ja välittämällä tietoa sekä osaamista.

A4 Mitä konkreettisia toimenpiteitä metsienne käyttöön liittyvät päätökset ovat käsitelleet ja oletteko pyytänyt niihin neuvoa?

- a) Merkitkää listalta kaikki viimeisen vuoden aikana esillä olleet toimenpiteet.
b) Merkitkää listalta myös kaikki toimenpiteet, joihin pyysitte neuvoa ulkopuoliselta taholta.

	On ollut esillä	Pyysin neuvoa
1 Metsikön uudistaminen (puulajivalinta, maanmuokkaus jne.)	☐	☐
2 Taimikkotuhon (esim. hirvi, myyrä, lumi) ratkaiseminen	☐	☐
3 Taimikon varhaishoito (täydennysistutus, heinätorjunta, raivaus)	☐	☐
4 Leimikon suunnittelu	☐	☐
5 Metsikön ensiharvennus	☐	☐
6 Energiapuun myynti	☐	☐
7 Ainespuun myynti (harvennus- tai päätehakkuu)	☐	☐
8 Eri-ikäisrakenteisen metsän käsittely (ns. jatkuva kasvatusta)	☐	☐
9 Poltto- tai rakennuspuun hankinta kotitarpeiksi	☐	☐
10 Riistan elinympäristön hoito	☐	☐
11 Metsämaiseman hoito	☐	☐
12 Muiden puulajien kuin männyn, kuusen tai koivun kasvatusta	☐	☐
13 Metsälain erityisen tärkeiden elinympäristöjen suojelu	☐	☐
14 Lehti- ja lahoppuun lisääminen metsässäni	☐	☐
15 Rantametsien tai puronvarsien pehmeä käsittely tai suojelu	☐	☐
16 Sukupolenvaihdos tai arvio tilan hinnasta	☐	☐
17 Muu, mikä?	☐	☐

- c) Viimeisin metsäpäätöksenne käsitteli yllä olevista toimenpidettä numero ____.
- d) Etsittekö viimeisimpään päätökseenne tietoa metsäsuunnitelmasta? Kyllä ☐ Ei ☐
- e) Jos etsitte tietoa metsäsuunnitelmasta, löytyikö sieltä apua päätöksentekoon? Kyllä ☐ Ei ☐

A5 Kuinka paljon seuraavat palvelut olisivat mielestänne auttaneet Teitä viimeksi esillä olleessa päätöstilanteessanne?

	Tuskin lainkaan	Jonkin verran	Melko paljon	Erittäin paljon	En osaa sanoa
1 Konkreettisten toimenpiteiden suunnittelu- palvelu (esim. puunmyynti, metsänhoitotyöt)	1	2	3	4	☐
2 Ajantasaiset tiedot metsäni tilasta ja sen tarjoamista mahdollisuuksista	1	2	3	4	☐
3 Vapaamuotoinen keskustelu minulle tärkeistä metsääni liittyvistä kysymyksistä metsäalan ammattilaisen kanssa	1	2	3	4	☐
4 Kattava ja puolueeton puumarkkinoita ja niiden kehittymistä kuvaava tietopalvelu	1	2	3	4	☐
5 Palvelu, josta löytyy alueen puunostajien ja metsäpalveluyrittäjien yhteystiedot	1	2	3	4	☐

Liite 1 jatkuu...

A6 Miten kiinnostavia seuraavat palvelut mielestänne ovat?

Ilmaiskaa kiinnostuksenne kutakin palvelukuvausta kohtaan kouluarvosanalla 4 – 10, siten että 4 on huonoin (hylätty) arvosana ja 10 paras (kiitettävä) arvosana.

Arvosana

1 TAVOITTEISIINI PERUSTUVA METSÄSUUNNITTELU: Aluksi metsäammattilainen kysyy metsieni omistamiseen ja käsittelyyn liittyviä toiveitani. Sen jälkeen hän hankkii tiedot metsästäni ja laatii toiveeni huomioon ottavan metsäsuunnitelman. Lopuksi hän esittelee yleis-tajuisesti, mitä minun hänen mielestään kannattaisi metsässäni tehdä ja keihin voin jatkossa olla yhteydessä.

2 NEUVONNALLISEEN METSÄRETKEEN POHJAUTUVA METSÄSUUNNITTELU: Tarvitsen käytännöllisiä ohjeita metsieni hoitoon. Tätä varten metsäammattilainen hankkii aluksi tiedot metsästäni. Sen jälkeen sovimme ajankohdan metsäretkelle. Kuljemme metsässäni, ja hän esittelee minulle metsiköitteni tietoja. Voin kysellä itseäni kiinnostavista metsäaiheista. Lopuksi metsäammattilainen laatii oman näkemyksensä mukaisesti minua parhaiten palvelevan metsäsuunnitelman tilalleni.

3 RATKAISU AJANKOHTAISEEN ONGELMAAN: Minulla on ajankohtainen tiettyä metsikköä tai laajempaa aluetta koskeva metsien käytön ongelma. Aluksi selvitan ongelmani metsäammattilaiselle. Tämän jälkeen hän hankkii tarvittavat tiedot tältä kohteelta. Kohdetietojen ja toiveitteni perusteella hän laatii minulle suunnitelman, joka sisältää toimenpideohjeen ongelman ratkaisemiseen.

4 VAIHTOEHTOISIA METSÄSUUNNITELMIA ERI TILANTEISIIN: Käymme metsäammattilaisen kanssa ensin lyhyesti läpi metsän merkityksen nykyisessä elämäntilanteessani. Kun metsäammattilainen on saanut tietää, mitä tavoittelen ja miten voin metsäomaisuuteni hallinnointiin osallistua, hän hankkii tiedot metsästäni ja laatii vaihtoehtoisia metsäsuunnitelmia. Lopuksi hän esittelee taulukoiden ja kuvien avulla arvionsa suunnitelmien seurauksista sekä siitä, missä tilanteissa minun kannattaa mitään suunnitelmista noudattaa.

5 AMMATTILAISEN EHDOTUKSEN POHJALTA MUOKATTAVA METSÄSUUNNITELMA: Aluksi metsäammattilainen hankkii metsästäni tiedot, joiden perusteella hän laatii metsääni oman näkemyksensä mukaisen metsien hoidon ja puutuotannon parantamiseen tähtäävän metsäsuunnitelman. Sen jälkeen hän esittelee minulle metsäni tietoja ja laatimansa metsäsuunnitelman sisältöä yksityiskohtaisesti. Lopuksi keskustelemme paperien tai tietokoneen äärellä, kommentoin ammattilaisen havaintoja ja teen tarkentavia jatkokysymyksiä, joiden perusteella suunnitelmaa vielä yhdessä muokataan.

6 METSÄTIETOPAKETTI ITSENÄISTÄ METSÄN HOITOA JA KÄYTTÖÄ VARTEN: Odotan palvelulta ennen kaikkea täsmällistä puustotietoa tilaltani, jotta voin niiden pohjalta tehdä metsieni käyttöön ja hoitoon liittyviä itsenäisiä päätöksiä. Metsäammattilainen hankkii metsästäni ajantasaiset ja mahdollisimman tarkat tiedot ja koostaa niiden perusteella metsänhoito-suosituksia myötäilevän metsäsuunnitelman. Lopuksi hän toimittaa tämän tietopakettin käyttöni.

A7 Mitkä asiat (esimerkiksi yllä olevissa kuvauksissa) ovat Teille tärkeitä metsään liittyvissä palveluissa ja auttavat Teitä tekemään päätöksiä? Lyhyetkin luonnehdinnat ovat tärkeitä!

Liite 1 jatkuu...

A8 a) Mistä metsiin ja metsien hoitoon liittyvistä asioista olette keskustelleet muiden metsänomistajien kanssa? Listatkaa korkeintaan kolme mielestänne tärkeintä asiaa.

b) Missä metsiennne käsittelyyn ja hoitoon liittyvissä asioissa olette tehneet yhteistyötä tai toteuttaneet yhteisiä hankkeita naapurimetsänomistajien kanssa? Listatkaa korkeintaan kolme mielestänne tärkeintä asiaa.

A9 Naapurimetsänomistajien välinen yhteistoiminta metsien hoidon ja käytön yhteydessä on mielestäni hyödyllistä, koska...

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1 Yhdessä voimme saada puusta paremman hinnan.	1	2	3	4	☐
2 Metsänhoidon kustannukset pienenevät.	1	2	3	4	☐
3 Yhdessä on paremmat mahdollisuudet saada lisätuloja metsän muista käyttömuodoista, esim. matkailusta.	1	2	3	4	☐
4 Metsästys- ja kalastusmahdollisuudet paranevat (esim. riistanhoitoalueet).	1	2	3	4	☐
5 Eläin- ja lintulajien elinolosuhteet paranevat pinta-alojen kasvaessa..	1	2	3	4	☐
6 Alueen veden laatu paranee (esim. ojien saostusaltaiden tekeminen, lähteiden kunnostus).	1	2	3	4	☐
7 Yhteishenki paranee ja muukin yhteistoiminta naapurimetsänomistajien kanssa voi lisääntyä.	1	2	3	4	☐
8 Minulla on toisilta metsänomistajilta oppimisesta hyviä kokemuksia.	1	2	3	4	☐
9 Muu syy, mikä? _____	1	2	3	4	☐

B METSÄLUONNON MONIMUOTOISUUTEEN LIITTYVÄT PÄÄTÖKSET

B1 Mikä olisi mielestänne paras tapa edistää metsäluonnon monimuotoisuutta omissa metsissä? Ympyröikää vain yksi seuraavista vaihtoehdoista.

- 1 Hoitaa kaikkia metsiäni nykykäytännöistä poikkeavilla ja monimuotoisuutta enemmän korostavilla menetelmillä.
- 2 Keskittää monimuotoisuutta lisäävät toimenpiteet tiettyyn metsikköön tai tiettyihin metsiköihin, joiden käsittelyssä puuntuotantotavoitteet eivät ole tärkeitä.
- 3 Hoitaa kaikkia metsiäni nykyisten metsänhoitosuosituksen mukaisesti.
- 4 Minulle riittää, kun otan monimuotoisuuden huomioon metsälain vaatimusten mukaisesti.

Liite 1 jatkuu...

B2 Ajatelkaa nyt omalla tilallanne sijaitsevaa mielestänne monimuotoisuuden kannalta arvokkainta metsikköä. Verratkaa tätä monimuotoisesti arvokkainta metsikköänne oman tilanne normaaliin talousmetsään seuraavien asioiden suhteen.

	Talousmetsä		Monimuotoinen metsä			En osaa sanoa
	selvästi parempi	hieman parempi	Kumpikin yhtä hyviä	hieman parempi	selvästi parempi	
1 Maiseman kauneus	1	2	3	4	5	☐
2 "Aidon metsän" tuntu	1	2	3	4	5	☐
3 Ulkoilu- ja virkistysympäristö	1	2	3	4	5	☐
4 Sieni- ja marjasadot	1	2	3	4	5	☐
5 Riistan elinympäristö	1	2	3	4	5	☐
6 Edellytykset omien tavoitteitteni mukaiselle puuntuotannolle	1	2	3	4	5	☐
7 Perintöarvo minulle ja lapsilleni	1	2	3	4	5	☐
8 Hyvänolontunne hienon metsän omistamisesta	1	2	3	4	5	☐
9 Taloudellinen tuotto	1	2	3	4	5	☐

B3 a) Ajatelkaa vielä samaa monimuotoista metsikköä tilallanne. Miten haluaisitte säilyttää sen arvokkaat ominaisuudet seuraavien 20 vuoden aikana? Ympyröikää yksi vaihtoehdoista.

- 1 Voin suojella metsikön 20 vuodeksi ilman korvausta
- 2 Voin suojella metsikön 20 vuodeksi, jos saan siitä korvauksen
- 3 En halua suojella metsikköä 20 vuodeksi

b) Jos valitsitte vaihtoehdon 2, ympyröikää seuraavaksi minkä suuruisella korvauksella olisitte valmis jättämään tämän metsikön käsittelemättä seuraavien 20 vuoden ajaksi?

Käsittelyn viivästyttämisestä syntyvää kustannusta (esim. kasvutappiot) kuvataan luvulla 100. Luku tarkoittaa, että saatte viivästyttämisestä aiheutuvat taloudelliset kustannukset kattavan korvauksen. Alle 100 olevat luvut kuvaavat sitä, että monimuotoisuus on teille tärkeää ja teillä voi olla tätä metsikköä koskevia muita tavoitteita, joiden vuoksi olette jo ehkä siirtäneet kohteen hakkaamisen tulevaisuuteen. Yli 100 olevat luvut kuvaavat suurempaa korvausta kuin käsittelyn viivästyttämisestä aiheutuva taloudellinen kustannus.

1 0-50	6 120-150
2 50-80	7 150-200
3 80-100	8 Yli 200
4 100 (käsittelyn viivästyttämisestä syntyvä kustannus)	9 En osaa arvioida
5 100-120	

B4 a) Oletetaan nyt, että sama tilallanne mielestänne monimuotoisuuden kannalta arvokkain metsikkö voitaisiin suojella pysyvästi. Miten haluaisitte toimia tässä tilanteessa? Metsikkö tulisi edelleen säilyttämään omistuksessanne. Ympyröikää yksi seuraavista vaihtoehdoista.

- 1 Voin suojella metsikön pysyvästi ilman korvausta
- 2 Voin suojella metsikön pysyvästi jos saan siitä korvauksen
- 3 En halua suojella metsikköä pysyvästi

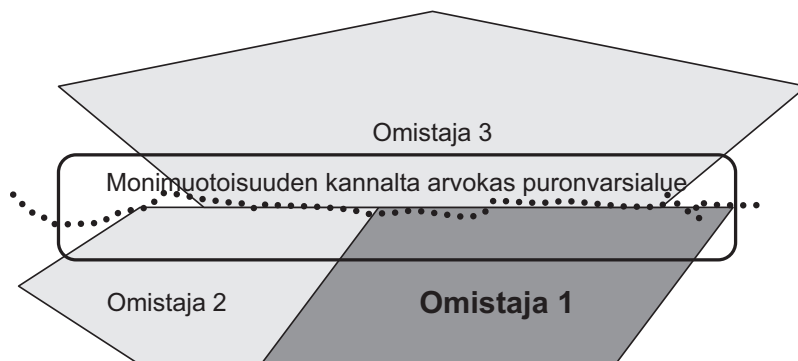
b) Jos valitsitte vaihtoehdon 2, ympyröikää seuraavaksi minkä suuruisella korvauksella olisitte valmis suojelemaan metsikön pysyvästi. Korvaushinnat viittaavat nyt suojeltavan kuvion puuston arvoon, muuten selitykset ovat samoja kuin kysymyksessä B3.

- 1 0-50
- 2 50-80
- 3 80-100
- 4 100 (puuston taloudellinen arvo)
- 5 100-120
- 6 120-150
- 7 150-200
- 8 Yli 200
- 9 En osaa arvioida

Liite 1 jatkuu...

B5 Alla olevassa kuvassa on esitetty kolmen tilan alueelle sijoittuva monimuotoisuuden kannalta arvokas puronvarsi. Te olette Omistaja 1. Miten haluaisitte hoitaa suojelutilanteen? Kyseessä on tilanne, jossa suojelu on metsälain vaatimuksia laajempaa ja vapaaehtoisia. Ympyröikää seuraavista mielestänne paras vaihtoehto. Valitkaa vain yksi vaihtoehto!

- 1 Perustan pysyvän yksityisen suojelualueen vain oman tilani alueelle, muut päättäkööt omista metsistään. Alue säilyy omistuksessa. Saan puuston arvoa vastaavan taloudellisen korvauksen.
- 2 Koko alueelle perustetaan pysyvä yksityinen suojelualue. Maat säilyvät kunkin omistajan omistuksessa. Saamme alueesta puuston arvoa vastaavan taloudellisen korvauksen sekä pienen lisäkorvauksen, koska suojeltavasta alueesta tulee suurempi kuin vaihtoehdossa yksi.
- 3 Myyn tilalleni rajatun monimuotoisuuden kannalta arvokkaan alueen valtiolle puuston ja maapohjan arvoa vastaavalla hinnalla. Muut päättäkööt omista maistaan.
- 4 Koko alue kaikkien tilojen osalta myydään valtiolle puuston ja maapohjan arvoa vastaavalla hinnalla, joka on korkeampi kuin vaihtoehdossa kolme alueen suuremman pinta-alan vuoksi.
- 5 Hoidan suojelun itse oman maani osalta ilman, että alueelle perustetaan pysyvää yksityistä suojelualueita. Alueen käytön periaatteet määrätään 20-vuodelle laadittavassa luonnonhoitosuunnitelmassa, jonka saan käyttöni korvauksetta. En saa taloudellista korvausta suojelusta.
- 6 Hoidan suojelun yhteistyössä naapureiden kanssa ilman, että alueelle perustetaan pysyvää yksityistä suojelualueita. Käytön periaatteet määrätään kolmen tilan alueelle 20-vuodelle laadittavassa luonnonhoitosuunnitelmassa, jonka saamme käyttöömmme korvauksetta. Suuremman alueen vuoksi esitetyt rajoitukset ovat kuitenkin lievempiä kuin vaihtoehdossa viisi. Emme saa taloudellista korvausta suojelusta.
- 7 En halua suojella tilalleni rajattua aluetta metsälain vaatimuksia laajemmin.

B6 Minkäläisten luontoon liittyvien yhdistysten toimintaan osallistutte tällä hetkellä?

	En osallistu	Haluaisin, mutta en tiedä miten osallistua	Osallistun jonkin verran	Olen aktiivinen toimija
1 Metsästysseura	1	2	3	4
2 Kyläyhdistys tai vastaava	1	2	3	4
3 Kalastuskunta tai kalastusseura	1	2	3	4
4 Energiapuusuuskunta	1	2	3	4
5 MTK:n paikallisosasto	1	2	3	4
6 Luontoharrastajat	1	2	3	4
7 Suunnistusseura	1	2	3	4
8 Muu, mikä? _____	1	2	3	4

Liite 1 jatkuu...

B7 Ottakaa kantaa seuraaviin yksityismetsien hoitoon liittyviin väittämiin.					
	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
1 Metsien käsittelystä päättäessään metsänomistajan tulee ottaa huomioon myös ulkopuolisille metsien käyttäjille aiheutuvat vaikutukset.	1	2	3	4	☐
2 Metsänomistajan tulee hoitaa metsiään tavalla, joka ottaa huomioon vaikutukset riistaan, muihin eläinlajeihin, kasvistoon ja veden laatuun.	1	2	3	4	☐
3 Metsien käytöstä päättäessään metsänomistajan tulee ottaa huomioon myös suuren yleisön toiveet ja mielipiteet.	1	2	3	4	☐
4 Omistajan tulee suunnitella metsien käyttöä yhteistyössä naapurimetsänomistajien kanssa, koska esim. monimuotoisuus ja riista eivät noudata tilanrajoja.	1	2	3	4	☐
5 Metsänomistajan tulee metsien hoidossa olla valmis sopeutumaan yllättäviin olosuhdemuutoksiin (puumarkkinat, ilmastonmuutos, bioenergian tarve).	1	2	3	4	☐